

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVII. évfolyam 196. szám
2013. június

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap 3. csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár az *új helyszínre*, a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Semmelweis utca 6. szám felől

Lépcsőima

Örmény feliratos kereszt
részlete, 1717. Szamosújvár,
Örmény katolikus plébánia
(Fotó: Balogh Jenő)

Pap: Szabadítson meg (+) benneteket is az emberszerető Isten, és engedje el minden hibátokat. Adjon időt a bűnbánatra és a jó cselekvésére, igazgassa továbbra is az életpeteket a Szentlélek kegyelmével: Ő, aki hatalmas és irgalmas, és övé a dicsőség mindörökké. Ámen.

Bűneinket sokszor gyarlóságainkból, fogyatékoságainkból, hibáinkból kifolyólag is elkövethetjük. Ezekről Isten tud bennünket kegyelmével megszabadítani. (Ezt kívánja kieszközölni a pap áldása = + !)

Számunkra tehát a kegyelem szükséges, főként a megfelelő idő kegyelme a bűnbánatra és a jócselekedetekre. E két tevékenységünk szorosan összetartozik, ezekhez a Szentlélek működése szükséges. Ha engedjük Őt bennünk munkálkodni, Isten dicsőségét is szolgáljuk.

Dr. Sasvári László

* Szent Liturgia örmény katolikus szertartás szerint, Bp. 2006.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. A.

Nosztalgia utazás a körtemplomok világába

Az eltelt 18 évben egyetlen egyszer nem maradt el előadás a Fővárosi Örmény Klubban. Egy szép tavaszi napon *dr. Issekutz Sarolta*, a klub háziasszonya, és *Nuridsány Zoltánné*, a rendező Budapest Főv. XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnöke köszöntötte a májusi klubdelután közönségét a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál konferencia termében.

A rendező önkormányzat elnöke bemutatva az előadót, a Magyar Örökség-díjas *Dr. Szilágyi András* orvos-művészt, akit férje révén a ciszterci gimnázium egyik előadásán ismert meg. Az *Örményországi utazások* címmel megtartott vetítettképes előadás előtt megtudtuk azt is, hogy a májusi előadónk neurológus, pszichiáter és orvosi pszichológus, egyúttal elismert zongorista is. Egyik kedves zeneszerzője Liszt Ferenc, akiről *Liszt személyisége* címmel könyvet is írt. Hobbija a körtemplomok kutatása, a Kárpát-medence Árpád-kori rotundái és centrális templomai, amelyek elvezették Örményországba, Szíriába, Egyiptomba, az eredeti ókori körtemplomok színhelyeire. Az ókori centrális templomokból fejlődtek ki a középkori magyar templomok. Hosszú évek kutatásainak eredményét *A Kárpát-medence Árpád-kori rotundái és centrális templomai* című könyvében írta meg.

Balról-jobbra: Nuridsány Zoltánné,
Dr. Szilágyi András és dr. Issekutz Sarolta

Dr. Szilágyi András színesen beszélt az örmények történelméről, a magyarországi-, erdélyi örmény jelenlétéről, kapcsolatáról. Az

A Fővárosi Örmény Klub májusi közönsége

Örményországban készült cca. ezer fénykép közül válogatott ki 350 fotót, Jereván ugyan kimaradt, ellenben mintegy két órán keresztül vetített képeken láthattuk a déli-, északi- és nyugati tájak, a Szeván-tó környéki, és az örmény egyházi centrum, Ecsmiadzin templomait, panorámáit. A felvételek nem utazási magazinokba készültek, de nagyon beszédesek lettek az előadó hozzájuk fűzött emlékei, kutatásainak magyarázata által. Hallhattuk, hogyan talált összefüggést az örményországi körtemplomok, valamint a Kárpát-medencei Kerekgyháza, Nagykőrös-Nyárkútrét, Isaszeg, Mezőtárkány, Ipolykiskeszi, Kispesleke, Apostag, Homolytályapuszta, Székesfehérvár, Kolozsmonostor, Köröspatak, Ludaspaták, Székelyszáldobos, Kiszombor, Karcsa,

Dr. Szilágyi András

Gerény, Székelyudvarhely, Ják, Pákozdi, Gyergyószentmiklós, stb. karéjos templomainak alaprajzai között.

A közönség köreiben voltak, akiknek a képek vetítése közben elhangzott válogatott zenei betétek különösen nagy élményt jelentettek, ismert és kevésbé ismert örmény dallamok tették színessé az előadást.

Az előadás végén *dr. Issekutz Sarolta* megköszönte *Dr. Szilágyi András*-nak a tudományos igényt is kielégítő előadást és emlékül az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület által kiadott, *Murádin Jenő: Magyarörmény paletta* című könyvét adta ajándékba.

A programok ismertetését követően a szokásos vendéglátáson finom szendvicsek fogyasztása közben beszélgettünk az előadásról hallottokról is.

Fővárosi Örmény Klub

2013. június 20., csütörtök, 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme,
bejárat a Budapest V., Semmelweis u. 6. szám felől

Műsor

- Könyvbemutató
Dr. Száva Tibor-Sándor:
Székelyföldi magyarörmény családok
A szerző a helyszínen dedikálja művét
- Dohnányi Ernő: c-mol szonáta
Előadják: **Kirkósa Ágnes** hegedűművész
és **Arany Zsuzsanna** zongoraművész

Rendezői: Budapest Főv. XI. ker. Újbuda Örmény Önkormányzat
Támogató: Fővárosi Örmény Önkormányzat
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Gyarmati Béla

Székelyföldi magyarörmény családok*Szubjektív gondolatok dr. Száva Tibor-Sándor új könyve kapcsán*
(2. rész)

Már ennek alapján nyilvánvalóvá vált például, hogy az erzsébetvárosi Lukácsoknak nem csak a nemesítés előtti legrégebbi korukat felelték el az utódok, de a nemesítések körüli viszonyokról is tökéletes zűrzavart hagyományoztak ránk, következőképpen a családfák épp a gyökereknél hibásak¹. E tekintetben jelentett számomra újdonságot Száva úr új, 2012 szeptemberében megjelent könyve². Nem kérte, hogy dicsérjem, tán nem is örül neki, mégis meg kell tennem! Ő ugyanis olyan oldalról közelítette meg az örmény elődök kutatását, ami mások számára lehetetlennek tűnt: a székelyföldi eredeti örmény nyelvű anyakönyvek feldolgozásán keresztül. Megtanulta az örmény írást (unokám szerint „kucabettük”), és több évtizednyi munkával kihámozta az anyakönyvi adatok mögötti rokoni kapcsolatokat. Az általa kutatott időszak független az egyes családok nemesítésétől: nemesek és közrendűek egyenlően vannak kezelve. A kutatási időskála kezdete jóval a XVIII. századi nemesítések előtti időre nyúlik vissza, rendszerint az Erdélybe történt betelepülésig, vagy még régebbre. Másik vége pedig addig tart, ameddig a leszármazást a székelyföldi utódok számon tartják – nem egyszer napjainkig!

Én először az általam keresett Lukácsok kapcsán találtam benne adatokat, majd kivétel nélkül mindegyik, általam ismert örmény előd-családra vonatkozóan! Érdemes idézni belőle az ismertett családok névsorát: Ábrahám, Ábrahám, Ágopsa, Ájváz, Ákoncz, Ákszend, Ámira, Ándrus, Anisor, Antal, Ánton, Ávák, Ávéd, Ázbé, Baka, Bárány, Bárchudár, Begidsán, Bergár, Biáthá, Bocsánczi, Bocshig, Bodó, Bogdánok, Bokor, Buslig, Chácshum, Chárib, Chutlubej, Czárán, Cziffra, Császár, Császár, Csercsel, Csergöffy, Csíky, Dájbukát, Dániel, Danszki, Dávid, Dávidovics, Deák, Deér, Derder, Diárbekir, Dobál, Dobribán, Dombi, Donogán, Donovák, Durák, Erános, Ergérczin, Erzerumci, Fark, Fejér, Ficzus, Főjsz, Frenkul, Fugulyán, Gábrriel, Gáhuszép, Gáspár, Gergely, Gerláci, Goskár, Gordul, Gurjéch, Györfi, György, Ilách, Isáák, István, Izai, Jakab, Jakab, Jakobi, Jánosi, Jolbej, Jursa, Kákicz, Kantai, Kapatán, Kapdebó, Karácson, Keresztes, Kiss, Korbul, Kosotán, Kozocsa, Kövér, Krikor, Kristóf, Kristóf, Kritsa, Lászlófi, Lázár, Lázár, Lengyel, Lukáts, Luszig, Májrámencz, Málnási, Mánug, Mánya, Márdirosz, Márton, Maxim, Mélik, Merza, Meskó, Miklós, Miklósy, Moldován, Nigol, Nikos, Nuridsán, Oszkerics, Oxendius, Ötvös, Pál, Pallavits, Persián, Petelác, Petelei, Polgár, Porumbéncz, Potoczky, Rauschmán, Retedsár, Révucz, Sáska, Simon, Stechnó, Szabó, Szálár, Szálasi, Szánaf, Száeszta, Szárúkán, Száva, Szeben, Szefer, Szekula, Szenkovics, Szentpéter, Szépvízi, Szeráci, Szjév, Szóts, Szultán, Tarisnyás, Temesvári, Thukcsi, Thumán, Tódor, Totobej, Török, Ulián, Ulube, Urmánczi, Urszuly, Vakar, Várterész, Vártus, Vertán, Verzár, Záchnó, Zakariás, Zárug, Zérigh...

¹ Ezt még a lefrissebb munka (a Rozsos-könyv, lásd az 1. sz. lábjegyzetben) sem tudta teljesen rendbe tenni!

² Dr. Száva Tibor-Sándor: Székelyföldi magyarörmény családok, (Csíkszereda, 2012)

A közölt nevek egy része ugyanazon családokra utal, mert a XVIII. században az örmény névhasználat meglehetősen eltért a nálunk addigra kialakulttól. Szerencsére, a szerző egy-egy fejezetben részletesen foglalkozik a korabeli örmények magukal hozott nyelvvel és névhasználati sajátosságaival. (Ezt a fejezetet Szongott Kristóf vonatkozó műve³ mellé tehetjük a tiszteletbeli könyvespolcon, mert e nélkül a kigyűjtött óriási anyagnak a tört részét sem érthetnénk meg!) Számomra mindig kínos kérdés volt, hogy szépanyám családi nevét a családi emlékezet hol Begidsánként, hol Ördögként említette, miközben a zalatnai anyakönyvekben Todor néven is szerepelt! Ez az új könyv tisztázta szépanyám családjának soknevűségét, egyszermind családi feljegyzéseink visszaigazolták Száva úr nyomozásának ide vágó eredményeit.

830 oldalon több, mint 170 család, az 1600-as évektől napjainkig! Ráadásul, szinte minden családnál előfordulnak olyan utalások (a legtöbbször évszámokkal), amik más, nem tárgyalt családok felé lehetővé teszik a kapcsolódást. Akinek volt örmény elődje, azt itt nagy valószínűség-

gel megtalálhatja. Akinek kevés volt, az meglepve fogja felismerni a korabeli rokoni kapcsolatok hálóján keresztül hány más, legalább hallomásból ismerős családhoz kapcsolódnak az ősei. És minél több ősről van információ, annál több örömeink lesz, mert annál több ismerősről találhatunk értékes és hiteles adatot! (Természetesen, az a família, amelyik nem fordult elő a székelyföldön, az kívül esett a címben szabott kutatási területen, de hát valahol mindig meg kell húzni a határokat: a munka terjedelme így is lenyűgöző.)

A modern nyomdatechnika, sajnos, itt is megmutatta, hogy a régi mesterek közül nem csak a tímárság halt ki, hanem a nyomdai korrektor is, aki a feldolgozás során keletkezett apróbb hibákat kijavította volna. Talán lesz egy következő, javított kiadás, de ha nem, a 2012-es kiadás⁴ már így is olyan érték, aminek mielőbb a könyvespolcunkon van a helye! (Legalábbis, akinek örmény elődei voltak – és melyikünknek nem voltak?)

⁴ A szerző elérhetősége a kiadvány 4. oldalán: t.szava@aon.at, a kiadvány bolti forgalomban megvásárolható Kolozsvárott az Anticariat Róser könyvesboltban (str. Matei Corvin nr 3., tel/fax: +40 264 594131)

³ Szongott Kristóf: A magyarhoni örmény családok genealogiája

Kedves Olvasóink!

2002-ben felhívással fordultunk olvasóinkhoz, kérve segítségüket egy „Magyar-örménykicsoda?” összeállításához. Most megismételjük felhívásunkat. Kérünk mindenkit, akinek elhunyt, számottevő munkásságot felmutató magyar-örményekről adatai vannak (a magyar-örmény családhoz való rokoni kapcsolat, életrajzi adatok, – életpálya, foglalkozás, végzettség vagy valami hasonló –, valamint az adatok forrását, vagy az adatközlő nevét) közöljék velünk, vagy küldjék el az e-könyvtar.magyar-ormeny@gmail.hu címre. Kérésünket az teszi időszerűvé, hogy hamarosan megkezdődik az eddig rendelkezésünkre álló híres, vagy jelentős munkásságot kifejtő emberek adatainak közlése az örmény-katolikus templom honlapján (www.ormenykatolikus.hu).

Észrevételeiket, kiegészítéseiket várjuk a megadott „drótposta” címen. *Szerkesztőség*

Milyenek voltak? (műhelyforgácsok, de nem „titkok”)

Mik voltak a szokásaik, milyen az életmódjuk?

Vagyis: milyenek voltak a mi elődeink, a dédapánk, az ükanyánk, sőt, esetleg az ő dédapjuk-dédanyjuk? Az örmények, örménymagyarok? Az éppen már félig-meddig magyarosodó örmények? (Mert akkortájt, mondjuk úgy 250-300 évvel ezelőtt még szó sem volt „elmagyarosodásról”, az még csak éppen a kissé nyögve nyelős beilleszkedés volt.)

Az mindenesetre szívet melengető érzés, hogy az elődeink – vagy őseink, kinek hogy tetszik – oly sok, értékelhető nyomot hagytak maguk után. Sok ilyesmit olvasok és tanulok, s nem csupán a 19. század közepéről, vagy második feléből származó visszaemlékezéseket. (A visszaemlékezésekkel amúgy is vigyázni kell, hiszen az emberi emlékezet csalóka, időként hajlamos kiszínezni dolgokat, másszor, más eseményeket elfakítani.)

De olvasok 200 éves kimutatásoktól kezdve 300 éves dokumentumokig bezárólag sok mindent: hivatalból készült összeírásokat, beadványokat, kérvényeket s egyáltalán nem csak örményektől. Magyaroktól, szászoktól, másoktól. Ki hogyan vélekedett a másíkról? Kinek mi volt a gondja, ki és mit kifogásolt?

A kép pedig, ami így kibontakozik, azt sugallja, hogy... hogy egyszerűen emberek voltak, szinte ugyanolyanok, mint vagyunk ma. Meglepő? A látszat ellenére, igenis meglepő!

Pedig annyi minden másként működött az életükben! Ármékszékre jártak s nem vízöblítéses vécére... Olajméccsel vagy gyertyával világítottak, lúdtollal írtak (ha

írtak)... Tessék elgondolni, ha ma egy igen-csak tehető férfi meghal, akkor a vagyona összeírásakor lényeges lesz-e, hogy kilenc, vagy tíz inget hagyott maga után? (Netán tizenkét, vagy huszonöt blúzt, asszonyi lévén? Vagy csak kettőt?) Pedig úgy 250-300 évvel ezelőtt ezek egy-egy hagyatéki összeírásnál ugyanúgy fontos dolgok voltak, akár a birtok fekvése, vagy a ház szobáinak száma!

Igen, ezek a dolgok (is) megváltoztak. A szokások nagy része más... de az észjárás, az indulatok, érzelmek – hát azok szinte egyáltalán nem. Ugyanúgy léteztek tyúkperek, az egyik szomszéd két lépéssel arrébb húzta fel a kerítését, mint járt volna neki.

Vagyis tessék nekem elhinni, hogy ük-apánk ükapja is ember volt, ugyanúgy a maga berögződéseivel, hibáival, jó és rossz tulajdonságaival, ahogy ma vagyunk mi, berögződéseinkkel, hibáinkkal, jó és rossz tulajdonságainkkal.

Jó negyven éve már, hogy ez az állítás meggyőződésemmé vált. És ez az egyik (kicsi) oka, hogy mertem hozzáfogni régen játszó dolgok megírásához. (Szándékosan nem írok „történelmi regény”-t, mert az más. Első s egyetlen „par excellence” történelmi regényem „Buda megvétele” címen a török alóli 1686-os felszabadításról szól, 1975-ben jelent meg a Móra Ferenc Könyvkiadónál.)

De ez csak egy kicsi ok volt, írtam az elébb. A komoly ok az, hogy rájöttem: bizonyos kérdéseket a számomra könnyebb megírni egy másik, elmúlt kor „köntösében”.

Jó példa erre „Dirán és Júlia” című regényem: ellentétet az őshonos székelyek-magyarok és az éppen, hogy letelepedett örmények között. (A 18. században efféle összetűzések igenis kiobbantak s a korabe-

li feljegyzések szerint elsősorban Gyergyószentmiklóson és környékén – a könyv ennyiben történelmi valóságot ábrázol.)

És a többi részlet? Valóban volt bizony egy magyar nemesi család, a Lázár, amely igencsak terjeszkedett Szentmiklóson és környékén... Voltak osztrák tisztok, akik azzal a megbízatással érkeztek a városkába, hogy azt „pacifikálják”... Nagy nehezen kezdtek terjedni az egyre korszerűbbé váló órák a gazdag házakban, vagy akár egy tudásra éhes tanítónál (lásd: Graham-járatú ingaóra)...

Nem igazán ismerték még a burgonyát s a leggazdagabbakon kívül nem találkoztak rizzsel... (Ez a két tény különösen lényeges egy részben mezőgazdaságból élő közösség mindennapjaiban, ráadásul minden, máig élő és ismert receptben csak kását – kölest, hajdinát – „használhattam” rizs helyett.)

Volt-e fegyverük, s ha igen, kinek, milyen? Milyen volt a házak berendezése? Egyáltalán, hogyan folyt a részben földművelő, részben állattartó közösségek élete? Mikor történt a részben ridegen tartott marha kihajtása a legelőre? És jogilag milyen legelőre?

Persze, mondhatjuk minderre azt, hogy technikai részletek. De apró részletekből áll össze az egész!

Legújabb (egyébként ötödik vagy hatodik) regényemet, a „Dzurkithján Ábel útjai”-t hasonló logikával írtam, csak ez sokkal bonyolultabb volt. Hiszen ebben a könyvben a visszaemlékező részeket leszámítva, 1846-1849-ben játszatom a cselekményt: ez pedig meglehetősen bőven dokumentált kor. Ezúttal az egyik legnagyobb problémát az jeleltette, hogy a dokumentáció többnyire az arisztokrácia, a nagypolgárok, a tehetősebb polgárok életvitelére, viszonyaira irányul.

Igen, de mi van például egy marosvásárhelyi kisember házában: üvegszemekből

van-e a szobák ablaka, vagy még hólyaggal vonták bé? Milyen egy színház világítósa? (Ebben külön akadályt jelentettek például az emlékezetünkben felidézhető történelmi filmjeink: amikor például Vörösmarty közönlis Liszt Ferencet jól ismert „Hírhedett zenésze a világnak” kezdetű versével, a filmben szép, bíborszínnel és aranyozással kirakott, nagyszerűen megvilágított színháztermet látunk.)

De vajon az 1840-es években milyen volt a kolozsvári Farkas utcai színház belülről? Mivel világítottak és hogyan? Gondolták volna, hogy ekkortájt – főként a kisebb, vidéki színházakban, így a marosvásárhelyi Apolló-házban – pipáztak és szivaroztak előadás közben a nézőtérben? Az ilyesminek történelmi témájú filmekben nyomát se látjuk.

Vagy milyen volt egy kis, falusi ház és berendezése? Saját szerencsémre a falut a két Küküllő vidékén választottam helyszínül, s annak (persze későbbi, a 19-20-ik század fordulóját tükröző) részletes feldolgozására rábukkantam: bútorok, berendezési tárgyak, szokások. És van okunk feltételezni, hogy a 19. század közepén-második felében a kis falvak anyagi kultúrája olyan nagyon sokat még nem változott.

Miféle gyógyszereket használtak? Ebben például gyógyszerész húgom segítségét kértem, aki lelkiismeretesen előhalászott egy ritkaságszámba menő gyógyszer-történeti könyvet s abból diktálta a recepteket, az alapanyagok eredeti elnevezésével. (Kenőcsök alapanyagaként például még nem létezett a vazelin, ez az egy tény volt, amit előzőleg tudtam.)

Szereplőim kinézetével, ruházatával általában keveset törődöm: azért van ez, mert írás közben látom a jelenetet, benne az alakokat s kevéssé jut eszembe, hogy mindent közölni kellene az olvasóval. (Többnyire nem is gondolom lényegesnek.) A moz-

dulataikat igen, a ruházatukat kevésbé. Ez most változott, mert az öltözéknek ebben a regényben itt-ott bizony komoly dramaturgiai szerepe van.

Mondhatnék mást is: tudjuk, hogy Erzsébetváros örmény közössége meglehetősen hagyományörző, ám művelt, írni-olvasni tudó volt. Igen, de ki és mennyire?

És így tovább... mindezt csak azért újságotam el, nehogy azt higgyék, hogy az írás egyszerűen álmodozás és történetek kitalálása. Nem: egy százalékban álmodozás, 49 %-ban tanulás és kutatás, a fennmaradó 50 % pedig sok-sok mérlegelés és munka.

dcs

Meghívó és felhívás!

Tisztelt Erdélyi Örmény Származásúak és kedves Barátaink!

Erdélybe 300 évvel ezelőtt érkeztek örmény őseink, akik elsősorban Székelyföldön kaptak letelepedési engedélyt, majd Szamosújváron felépítették Erdély legszebb barokk városát, Szamosújvárt. Azóta sok idő eltelt, és lassan elvesztették nyelvüket, és a befogadó nemzet – ami akkor a magyar volt – hű polgáiraivá. Immár örmény katolikusok – szabadon vagy számításból – és csodálatos templomokat építettek. „Cement” voltunk az erdélyi örmény társadalomban.

Jelenleg Erdélyben Gyergyószentmiklóson él a legtöbb örmény származású polgár, de Erdélyben sokan őrzik örmény identitásukat, büszkéik is rá, annak ellenére, hogy ez az identitás mára „pozícionáltta” vált (Kali Kinga), vagyis nem egyértelműen örmény, és nem is egyértelműen magyar. Egy sajátosan erdélyi identitás ez, amit értenek az olasz, francia, amerikai, stb. örmények, hisz ott is ugyanez a helyzet.

Így vagyunk mi is, Erdélyben – 300 évet nem lehet belőlünk kitörölni, nem tudunk egyik napról a másikra mássá válni. Ilyenek vagyunk!

Már néhány éve együttműködünk mi, székelyföldi és erdélyi örmény közösségek, és különféle kulturális programokat valósítunk meg közösen. Ennek az együttműködésnek adtunk most, 2013-ban jogi formát az Erdélyi Magyarörmények Szövetsége (EMÖSZ) képében, amelyet egyesületek és magánszemélyek hoztak létre azzal a céllal, hogy ezt a sajátos erdélyi identitást őrizzék, kutassák és továbbadják utódaiknak.

A Szövetség megalakulását támogatja az erdélyi Örmény Katolikus Egyház, az erdélyi civil szféra és a nemzetközi politikum.

Az alapító ünnepségre 2013. június 16-án kerül sor Gyergyószentmiklóson, a sajátos, ünnepi program szerint, amelyre meghívtuk az erdélyi társadalmi élet vezetőit, az örmény, magyar külügyi képviselőket, és az erdélyi örmény közösségeket.

Erre az ünnepségre hívjuk szeretettel Önt és kedves ismerőseit.

Az ebéden való részvételi szándékát – amely 30 lejbe kerül – kérjük 2013. június 10-ig jelezze a 0751888806 (Kulcsár László) vagy a 0742192047 (Ávéd Rózsa) telefonszámon, vagy emailban.

A találkozás reményében, üdvözléssel,

dr. Puskás Attila EMÖSZ

P. S. A vásárhelyiek Ávéd Rózsánál jelentkezhetnek, ui. buszt indítunk.

Szálasy Ferenc

Székelyudvarhelyi kitüntetettek

Március 15-e, a magyarok nemzeti ünnepe alkalmából, Áder János Magyarország köztársasági elnöke, a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetést adományozta olyan személyiségeknek, akik a történelmi Székelyföldön élve és munkálkodva hozzájárultak a nemzet, a régió, a székely közösség megmaradásához és felemelkedéséhez.

A kitüntetett személyiségek közt vannak a székelyudvarhelyi *Dr. Balla Árpád* nyugalmazott gyerekgyógyász főorvos, az orvosi tudományok doktora, és *Bodurián János* zenetanár, a Székelyudvarhelyi *Dr. Palló Imre* Képzőművészeti Szakközépiskola igazgatója.

Mindketten hittel és megrendíthetetlen odaadással végezték és végzik választott hivatásukat, munkájukat.

Zsigmond Barna Pál (háttal) Magyarország csíkszeredai főkonzulja gratulál Bodurián János zenetanárnak

Bodurián János (baloldalt) és Dr. Balla Árpád

A magas rangú kitüntetéseket ünneplés keretében 2013. március 20-án nyújtotta át *Zsigmond Barna Pál* Magyarország csíkszeredai főkonzulja, aki kihangsúlyozta, hogy a mai nemzedéknek kötelessége példát venni és tanulni a kitüntetettektől, keressék kapcsolataikat, és tanuljanak el tőlük mindent, amit csak lehet és hasznosítsák a magyar népközösség javára.

Tekintettel arra, hogy a kitüntetettek mindketten a Székelyudvarhelyi Magyar-Örmény Kulturális Egyesület nagy tiszteletnek örvendő alapító tagjai, ez egyben öröm és dicsőség a mi kis egyesületünk számára is, amiért ez úton is szívből gratulálunk nekik és egyben családtagjaiknak.

Meghívó: Ízek utcája a II. kerületben

A Bp. Főváros II. kerületi Örmény Önkormányzat idén is részt vesz a Kerület Napja alkalmából megrendezésre kerülő *Ízek utcája* nemzetiségi ételkóstolón, **2013. június 15-én (szombaton) 12–13 óráig a Millenárison**. Szeretettel várunk mindenkit az örmény sátonnál, örmény ízekkel, örmény szeretettel.

dr. Issekutz Sarolta elnök

Orvosi szigorral írja a verseket

Kilencedik kötete jelent meg nemrég Nagy Attila orvos-költőnek. Az *Időzz el* címűt szerdán este forgathatták először az érdeklődők egy nem hagyományos könyvbemutatón. Nem is neveztek bemutatónak, inkább költői estnek, amelyből nem hiányzott a beszélgetés, s természetesen megszólaltak a versek is.

Nagy Attila költői estjén bizony igen sokan voltak, néhányan már széket sem kaptak. Orvosok, barátok, irodalom- és versszeretők ismerkedtek az *Időzz el* című kötetel, miközben Gálfalvi György az orvos-költőt faggatta. Megtudhatuk, hogy negyedik korában egy barátjával „koprodukcióban” írta első versét, amelyben a tanító nénitől való elválás fájdalmát faragták

rímbe. „Azóta is úgy tekintek a versekre, mint egy titkos naplóra” – jegyezte meg a szerző.

Gálfalvi György felelevenítette, milyenek ismerték meg a fiatal költő Nagy Attilát. Megtudhattuk, hogy sosem volt könyöklős típus, sosem erőszakolta magát szerkesztőségekre. Szerénysége, alázatossága részben Székely Jánostól, vagy ahogy mindannyian szólították „János úrtól” ered, részben pedig orvosi hivatásából. „Hála annak, hogy nem filológiát végeztem. Az orvosi szakmához szigor kell, és ez sokat segített nekem abban is, hogy megtaláljam a megfelelő for-

mát a verseimhez, majd önmagammat kezdjem írni” – fogalmazott Nagy Attila.

A beszélgetést nem nyújtották hosszúra, átadták a szót a verseknek, majd a hárfának is. *Kosztá Gabriella* színművész Nagy Attila kilenc kötetéből válogatott verseket, s adta elő a vásárhelyi közönségnek, majd a költő felesége, Nagy Emese hárfán játszott.

Szász Cs. Emese

(*szekelyhon.ro*, 2013. április 25.)

Pál-Antal Sándor

Örmények Marosvásárhelyen

(1. rész)

Az alábbiakban az örmények Marosvásárhelyen való megjelenésére és 1848 előtti ottlétükre vonatkozó adatokat ismertetjük. E célból a marosvásárhelyi Nemzeti Levéltár-

ban őrzött városi levéltárban és a római katolikus egyházi anyakönyvekben végeztünk feltáró kutatást. A kapott adatok segítségével nyomon követhettük ennek az életerős,

rendkívül szívós közösségnek a város életébe való beilleszkedését, a magyar társadalom részévé válását.

Az örmények mint kereskedők tűntek fel Marosvásárhely közéletében. Az első velük kapcsolatos adatok a 17. századból valók. Ebben az időszakban főként a helyi országos vásárokon tűnnek fel mint vándorkereskedők. De a szórványos jelzések néhány, a városban élő örményről is tudósítanak. Az első, név szerint ismert személy Örmény (Eörmeni) Gergely, aki 1633-ban városi polgárjogot kap. Egy másik, Örmény (Eörmenj) János 1645-ben teszi le a város előljárói előtt a polgáresküit. A század végéig bizonyosan más örmény kereskedők, kézművesek is megjelentek a városban, akikről azonban adathiány miatt nincs tudomásunk.

A 18. század folyamán a szó szoros értelmében vett kereskedő kevés van a városban. Az évszázad első felében túlnyomó többségben a görög és macedo-román kalmárok és szatócsok folytatnak itt kereskedéssel kapcsolatos tevékenységet. Az örmények jelenléte a városban az 1740–50-es években válik érezhetővé. 1739-ben a minoriták boltjának működtetésére Kővér András pater superior Tódor Lukács örmény kereskedőt alkalmazza, amelyért 50 rénes forint taxát fizetnek a városnak. Az örmény ellen testületileg fellépnek a görög kereskedők – Ternovai Görög András, Görög István, Görög József és Görög Márton –, és ráveszik a tanácsot az engedély visszavonására és a konkurensnek a városból való eltávolítására. Két év múlva a görög kompánia megegyezik a tanácsal az idegen konkurencia megfélemezése és helyzeti előnyük biztosítása érdekében. Az egyezség tartalmát a kompánia 1741. március 17-én egy tíz pontba foglalt, szerződés jellegű nyilatkozatban rögzíti, amely egy sor előjogot biztosít számukra más kereskedőkkel szemben.

1742 augusztusában, a városvezetésbe is bejutott képviselőik révén a görög kereskedők a tanácsal erőszakkal távolíttatnak el egy Medgyesi Farkas nevű örmény kereskedőt, aki a jezsuita páterektől „a Szent György utca piatzi napnyugati szegeletén” házat vásárolt. A kitoloncolásért pedig hátlából 800 magyar forintért megvásárolják annak házat és a városnak ajándékozzák. Nagylelkű adományuk fejében a bor kiárusításának bérletét is további két évre meghosszabbítatják. De az egyre erősödő örmény térhódítást nem tudják megállítani.

A helyi korlátok leküzdése érdekében a jómódú örmény kereskedők pártfogásért a központi hatóságokhoz folyamodnak, ahonnan támogatást is kapnak. Főkörmányszéki közbenlépés segítségével bekapcsolódhatnak a helyi kereskedelmi életbe, és annak egyre erősödő részeseivé válnak. Az első név szerint ismert, Marosvásárhelyen szabad kereskedési joggal rendelkező örmény az erzsébetvárosi Patrúbán (akkori írás szerint Patrúbán, vagy Patrúbány) Lukács. Ő 1755-ben kap a főkörmányszék által megerősített szabad kereskedési jogot a városban. Pár évvel később az erzsébetvárosi örmény kereskedőkompánia négy tagjával köt szerződést a város, az itteni tevékenységük lebonyolításának a biztosítása érdekében. Az 1760. október 11-i megállapodás értelmében Csíki Márton, Csíki István, Patrúbán Lukács és id. Görög Demeter számára, akik már 5-6 éve bizonyos taksa lefizetése mellett addig is kereskedtek a városban, szabályozzák tevékenységük folytatásának feltételeit. Kérésükre a sátoros helyeik mellé a város nem emel újabb sátrakat, hanem szabad teret hagy a sokadalmi vásárok számára. Az egyezség második pontjában a város megígéri, hogy: „Itten a városban mostan lévő kereskedőkön kívül más akármilyen nemű kereskedők, akik a fenn denominált (a megneve-

zett) kereskedőknek praejudiciumukra (kárakra) lehetnének, kereskedés végett a város akaratjából ide a városra nem inducáltatnak (hozattatnak), és a négy országos vásáron kívül nem admittáltatnak (engedélyeztetnek).” Ugyanakkor megszabják, hogy a gyolcsot és egyéb afféle portékát árusító zsidó és lengyel kereskedők csak a sokadalmak alkalmával tartózkodhatnak itt. A házalást is eltiltják tőlük. A Fogarasi János „bakaniás kereskedő” (szatócs) és Görög Demeter selyemárús állal a „piaczsor” melletti helyet 70 magyar

forintért, vagyis ugyanazért a taksáért, mint amennyit addig Fogarasiék fizettek, átadják a folyamodó örményeknek. Az előbbiekre számára pedig távolabb jelölnek ki egy helyet, és megszabják, hogy Fogarasi szatócs-cikkkel foglalkozzon, társa pedig maradjon továbbra is a selyemárúsításnál. Mindezekért az örmények számára kedvező feltételekért Csíkiék az addigiaknál nagyobb taksát fizetnek: Patruban Lukács 150 forintot, Csíki István és Márton 120–120-at.

Folytatjuk

Emlékezés – A XX. század történetírója, a fotográfus: Dr. Szentpétery Tibor életműve

A XX. század bő kétharmadát végigfényképező, a doni fronton haditudósítóként dolgozó, az '56-os eseményeket megörökítő, a Budapestet Városvédőként dokumentáló, a Krisztinavárosi Budai Gyermekfotó műterem portréfotósa, a szenvedélyes ország- és természetjáró dr. Szentpétery Tibor munkásságát és életútját bemutató emlékülésre hívjuk szeretettel a Klebelsberg Kultúrkúriába (1028 Budapest, Templom utca 2-10.) mely 2013. április 20-án, szombaton 10 órakor kezdődik. Az emlékülés védnöke dr. Hende Csaba honvédelmi miniszter.

Dr. Szentpétery Tibor tanulmányainak a Pázmány Péter Tudományegyetemen való befejezése után önként jelentkezett a frontra, haditudósító lett: 1942. májusában került ki a Don-kanyarhoz. Augusztus 15-én a szeme előtt tartott Leica fényképezőgépe felfogta és eltérítette a neki szánt lövedéket. Súlyos sebesülten jutott haza, és csak egy gyors, bravúros operáció mentette meg a karját az amputálástól. 1945-ben Németországban esett amerikai hadifogságba. Szerencsére az amerikaiak hamar felismerték képességét, és a hadvezetés megbízásából fotográfálhatott.

Szabadulása után, 1946-ban hazatér szülővárosába, Budapestre. 1950-ig a Krisztina körüti Budai Gyermek Fotó műtermében

dolgozott, elsősorban az I., II. és a XII. kerületi családokat fényképezte. 1950. május 1-jén államosították a műtermet. Egyetlen éjszaka csomagolta össze, mentette ki az általa fontosnak tartott anyagokat, és őrizte meg otthonában az utókor számára. 1956-ban a forradalom eseményeit napról napra, percről percre hűségeesen követte és örököltette meg a kabátja alá rejtett fényképezőgépével. A képek egy részét szinte az eseményekkel egy időben juttatta el a külföldi sajtónak, a negatívokat pedig a padláson elrejtve őrizte három évtizeden át.

1956 után fényképezte a Budai Vár háború utáni feltárását, a Néprajzi Múzeum cseréptárát, az Aquincumi Múzeum ásatásait. A Budapesti Városszépítő, majd Vá-

rosvédő Egyesület fotócsoportjának élén szervezte az épületek dokumentálását. Élete végéig büszke volt örmény gyökereire. A budapesti örmény egyházközség gondnokaként szervezte a közösség életét. Tevékeny élete 2005. február 20-án ért véget, 89 évesen. Kérésére hamvait a borsónyi Tűzköves forrásnál szórták a parkba a reá emlékezők.

Korszakos jelentőségű hagyatéka több részből áll: a 2. világháborúban, az 1956-os forradalom alatt készített fotóiból; a krisztinavárosi fotóműhelyben készített portréfotóiból; szenvedélyes természetjárása alatt készített fényképeiből, Erdélytől a Felvidékig, a Budapesti Városvédő Egyesületnek szülővárosa épületeiről készített fotóiból.

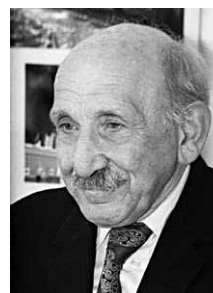
dr. Czaga Viktória

REZÜMÉ – emlékülés, 2013. április 20.

Dr. Szentpétery Tibor fotóművész-haditudósító munkásságáról, fotóhagyatékáról tartott a Klebelsberg Kultúrkúria egy emlékülést 2013. április 20-án.

Dr. Szentpétery Tibor (1916–2005) fotóművész hosszú életét tevékenyen élte, és minden minőségében (személyes, turista, portréfotós, katona, haditudósító, az '56-os budapesti események megörökítője, dokumentarista, városvédő, sportember, az örménykatolikus egyházközség évtizedeken át önfeláldozó módon dolgozó gondnoka, P. Kádár Dániel atya jobbkeze, az Orlay utcai templom építésének szervezője) marandót alkotott. A hagyatéka felbecsülhetetlen értéket képvisel, és gyors feldolgozásra, illetve adatmentésre szorul: a kb. 130ezer fekete-fehér negatív némelyike 70–75 éve szorosan összecsavarva, a kb. 30ezer színes diapozitív pedig az idő múlásával egyre színehagyottabban várja, hogy értő kezek archiválják – és így az utókor számára megmentésük, illetve az érdeklődők és a kutatók elé tárják.

A Magyar Nemzeti Múzeum, a Hadtörténeli Múzeum több fény-

Dr. Szentpétery Tibor

Az ifjú haditudósító

kép-sorozatát, tárgyát nemzeti örökségnek minősítette. Évek óta az országos intézmények is igényt formálnak a hagyatéka egyik-másik, őket közvetlenül érintő részére, de az örökös-jogutódok olyan megoldást tartanak csak elfogadhatónak, ahol minden, a fotóhagyaték felül a fotóművész életéhez köthető egyéb tárgy is egyazon intézményben kerül letéti kezelésbe. Ezt a nagy feladatot vállalta

magára a Klebelsberg Kultúrkúria, amely a nemrég birtokukba jutott, most még romos állapotban lévő régi pesthidegkúti községházában kívánja majd a hagyatékokat elhelyezni, bemutathatóvá, illetve kutathatóvá tenni. A Klebelsberg Kultúrkúria és a Pesthidegkúti Helytörténeli Kör a hagyatéka megmentése érdekében keresi a támogatókat, valamint belföldi, illetve külföldi pályázatokon kívánnak a jövőben részt venni, hogy a szükséges munkálatok anyagi bázisát előteremtsek. A most szervezett konferencia kimondott célja, hogy szélesebb körben felhív-

ja a figyelmet a gazdag fotóanyagra, melyben dr. Szentpétery Tibor az 1930-as évektől 2000-ig folyamatosan és sokrétűen dokumentálta a XX. századot Magyarországon és a határokon túl egyaránt. Céljük, hogy az eddig teljesen egyben tartott fotó- és tárgyi hagyaték feldolgozásra kerülhessen, közkinccsé válhasson. Ennek a folyamatnak az első eseménye volt ez a konferencia.

A konferenciát *Schanda Tamás*, a II. kerületi Önkormányzat Közoktatási, Közművelődési, Sport és Informatikai Bizottság elnöke nyitotta meg személyes hangvételű, meleg szavakkal, és az Önkormányzat elkötelezettségét jelentette be a hagyaték megőrzése tárgyában.

Karlócai Miklós a fotóművész, a turista, a közösségszervező dr. Szentpétery Tibor vonásait villantotta fel színesen, apró történetekkel tarkítva.

Dr. Szentpéteri József (MTA) évekkal ezelőtt tervezte, hogy tananyag-CD-ROM-ot készít a gazdag Szentpétery-életműből. Ez a munka ugyan nem valósult meg, de a fotóhagyaték kategorizálásának, jelölésének vázát annak idején megszerkesztették, ez az algoritmus akár a jövőbeni digitalizálás kiindulópontja is lehet.

Dr. Sárközy Réka (az '56-os Intézet munkatársa) 1991-ben egy majdnem 50 perces szélesvásznú dokumentumfilmet forgatott dr. Szentpétery Tibor kalandos életéről. A tudósító címmel, mely most a rendezvény záró-akkordjaként nagy sikerrel levetítésre is került. Az emlékülés során a haditudósító számára meghatározó Don-kanyari esemény-sorozat tényeiről és azok „utóéletéről”, sajtóbeli, történelmi, fotókon és filmen történő megőrkítéséről tartott gazdagon adatolt előadást.

Dr. Víz László a fotóművész városvédő- és dokumentáló tevékenységéből kiindulva mutatta be, hogy milyen fontos szere-

pe van a mindenhol jelen lévő kameráknak egy állandóan fejlődő, szervesen alakuló város életében. Az előadó társ-szerzője volt dr. Szentpétery Tibor Atlaszok, Hermák és Kariatidák c. könyvének, amelyben a budapesti épület-homlokzatokon megjelenő ember-ábrázolások kerültek megőrkítésre.

Dr. Kerny Terézia (MTA) szintén társszerzői minőségben tartott rendkívül személyes hangvételű, nagyon sok adattal, képmelléklettel kísért előadást a romániai falurombolás hírére az erdélyi szász erődtemplomokat megőrkíteni siető dr. Szentpétery Tibor ezen tevékenységének jelentőségéről, az erőfeszítések ifjabb generációkban való továbbéléséről és intézményesüléséről. Az *Ottól a Kükküllőig* c. könyv német nyelven is megjelent, ma már az antikváriumokban is ritkaságszámba menő, keresett kincs, kutatási alapmű, sokat hivatkozott irodalom.

Az előadások sorát *Mészáros Attila* hájópítő-mérnök, „a fogadott unoka” szavai zárták – dr. Szentpétery Tibor emberi, erkölcsi üzenetét tolmácsolta.

Az emlékülés helyszínén kamara-kiállítás tekinthetett meg a közönség, melyet dr. Szentpétery Tibornak a Don-kanyarban, az 56-os budapesti utcákon és az Erdélyben készült fotóinak tablóból állítottak össze.

Dr. Czaga Viktória főlevéltáros, az emlékülés levezető elnöke a rendezvény végén egy emléklapot adott mindenkinek kérvén, hogy bárki, aki előre akarja és tudja mozdítani a hagyaték feldolgozását, ötleteivel, kapcsolataival, lehetőségeivel támogassa a nemes célt. A Kultúrkiúria munkatársai valamint a jogutódok a fotóművész honlapján található elérhetőségeiken (www.szentpetyerfoto.hu) örömmel és köszönettel fogadják támogató megkereséseiket.

Szentpétery Márta
(A konferencián elhangzott előadásokat folytatásokban közöljük.)

Jamrik Levente– Jungmayer Mihály

40 éve a Duna mélyén a titokzatos Senki-szigete

(2., befejező rész)

Jókai nem hazudott: létezett a „Senki-szigete”. A magyar-román-szerb hármashatár közepén elnyúló Ada-Kaleh szigete turisztikai attrakciónak számított jó klímája, vadregényes festői romjai és etnikai egzotikumja miatt, amely a Vaskapu I. erőmű építése miatt 40 éve tűnt el a Duna hullámaiban.

A szigetlakók mindennapjai

Ada-Kaleh lakói sok kedvezményt kaptak Budapestről. Mentések voltak a katonai szolgálat alól, az áruk behozataláért nem kellett sem vámot, sem adót fizetniük. A török mellett szerbül, románul, a képzetebbek németül és magyarul is beszéltek. A sziget 1878-as elfoglalása után Konsztantinápoly már csak formálisan gyakorolta fennhatóságát egy általa kinevezett, négyévenként leváltott polgári személy, az ún. mudír vagy müdir (közösségi elöljáró, bíró) révén, aki a bécsi török nagykövetség alárendeltségébe tartozott és onnan kapta fizetését. Hivatalos ügyekben a sziget négy török egyenruhába bújt rendőre segítette munkáját. Ő volt a legfelsőbb bíró is, oldalán 6–18 segítővel. Rajta kívül még volt egy tanár és egy imam is a szigeten. A tisztségviselők fizetésére, valamint a sziget templomának és iskolájának működtetésére a Portának volt gondja. Az erőd falai közt helyezkedett el a gyalogsági lakatnya és mellette a bazár. A szigeten működött egy cigarettamanufaktúra is.

Az egykori belső várban, az erőd keleti kapujánál lévő mecset 1720 táján eredetileg ferences rendi templomnak épült, majd a sziget 1739-es török megszállása után török mecsetté alakították. 1902 és 1903 között a klasszicista stílusú épületet a szultán pénzéből felújították, ugyanakkor egy minaretet is mellé építettek. A legfőbb látniva-

lót ez a mecset képezte, hiszen három helyiségében hatosztályos népiskola működött, padlózatát pedig *II. Abdul al-Hamid szultán* által adományozott 480 kilós perzsaszőnyeg borította. A sziget keleti végében elhelyezkedő egykori római romokon nyugvó alsó erőd a török falun át volt elérhető. A múlt század utolsó évtizedétől kezdve Ada-Kaleh idegenforgalma megnőtt, az Al-Dunára látogatók egyik kedvenc kirándulóhelyének számított, hiszen a törökök híven megőrizték évszázados hagyományait, szokásaikat, vallási előírásait, ami az európai civilizációhoz szokott ember számára kuriózumnak számított. Ennek az unikális közegnek köszönhetően sok bécsi és budapesti értelmiségi választotta végső lakhelyének ezt az egy óra alatt körbejárható szigetet. Itt született például *Erdély Izolda* zenekritikus (1906), *Aszlányi Károly* színmű- és újságíró, aki sporttudósításai mellett bájos ifjúsági regényeket, novellákat is írt (1908), *Bonomi Jenő* etnográfus (1908), és *Gáspárdy Sán-*

dor festőművész (1909) is. A szigetet postahajójárat kötötte össze Törökországgal.

A szigetlakók legtöbbször földművelésből, szőlő-, mandula-, mogyoró-, gesztenye- és rózsatermesztésből, dohány és bors-termelésből, halászatból, kiskereskedésből (dohány, cukor, kávé, zöldségfélék eladása), valamint az Orsova és a sziget közötti csónak- és idegenforgalom lebonyolításából, ezen kívül csempészetből élt. A csempészetet, noha megakadályozására a szigetet este csak az osztrák-magyar katonai parancsnok engedélyével és a csónak orrába tett lámpával lett volna szabad elhagyni, minden szomszédos ország irányába gya-korolták. A régi várfalakat az Új-Orsován (Török-Orsován) szolgáló katonák és az ott élő lakosok egyaránt bontogatták. A szigeten a XX. század elején három török kávéház, egy szerb és egy magyar vendéglő működött, ez utóbbi a katonák kávéháza is szolgált-írja *Balla Tibor* történész. A vár belső területén három kaszárnyaépület volt, abból kettő üresen állt, a harmadikban lakott a sziget parancsnoka, valamint a garnizon. Ada-Kaleh igazi ura az ide kirendelt főhadnagy volt: ő felügyelte a rendet, szabályozta a lakosok és a katonák tevékenységét, engedélye nélkül este 9 óra után senki sem hagyhatta el a szigetet. A sziget négy pontján felállított, az égtájakról elnevezett órházaknál a legénység egy része őrszolgálatot teljesített, a többiek bontottak, építettek, kertészkedtek. A közvilágításról a budapesti Ganz cég gondoskodott. A szigeten élő törökök és a magyar katonai jelenlét egyébként nem volt sűrűdésmentes: A mudírok például számtalanszor ragaszkodtak olyan előjogaikhoz, amelyekkel eleve nem rendelkeztek, úgymint olyan földterületeket sajátítottak ki szigettársaiknak, amelyek vagy magyar, vagy török állami tulajdonban voltak, illet-

ve a sziget vám-és adómentességét kihasználva, rendszeresen hamis papírokkal látták el a Szerbiából csempésztett zöldségeket, amiket Orsova piacán árultak. Problémát okozott az is, hogy Szál József a szigeten kikötői gyaloghíd felállítását és a magyar parttal motorcsónak-összeköttetést kapott, ami annyit tett, hogy a turisták inkább az ő szolgáltatását választották, mint a török ladikosokét.

Szép napok és sötét évek

Bár már 1878-tól saját tulajdonban szeretne volna tudni Budapest a szigetet, Ada-Kaleh polgári irányítása 1918-ig a török államot képviselő mudír kezében maradt. Ausztria-Magyarország ugyanis egyrészt nem kívánta elmérgesíteni a sziget miatt a Portával kialakult jó viszonyát, másrészt pedig az első világháború éveit alatt Törökország a dunai birodalom szövetségese volt. Ettől függetlenül *Lukács László* miniszterelnök úgy látta, hogy mivel Törökországnak a Balkán-háborút lezáró békében úgyis le kell majd mondania az Enos-Midia vonalról nyugatra eső területekről, így Új-Orsováról is, *dr. Medve Zoltán*, Krassó-Szörény vármegye főispánja magyar hadi lobogó alatt közigazgatásilag csatolja a szigetet Magyarországhoz. Erre 1913. május 12-én került sor – írja *Balla Tibor* történész.

Az első világháború hamar elérte a szigetet. 1914-ben az Ada-Kaleh-val szemben fekvő Tekija községből a szerbek lötték a szigetet, a hajóállomás, a mecset és 3 lakóház megrongálódott. Az iskola bezárt, a tanítónőket visszahívták Törökországba. A sziget lakossága a világháború ideje alatt különböző állampolgárságú egyének elegye lett, különösen mert Szerbia elfoglalása után az ottani területek muzulmánjai közül többen ide menekültek. A román

csapatok 1916. augusztus 29-én reggel öt órakor kezdték el lőni Ada-Kaleh-et, amit csak szeptember 2-án tudtak elfoglalni. A *bunyai Szívó Sándor* ezredes vezette november 13-ai ellentámadás során azonban a magyar csapatok végérvényesen visszaidőzték a románokat Havasalföldre.

Az első világháborúban győztes nagyhatalmak és Törökország által 1920. augusztus 10-én aláírt sévres-i, majd az annak helyébe lépő, 1923. július 24-i lausanne-i béke után a sziget Romániához került. 1925-ben területén állami cigarettagyárat létesítettek, amelynek speciális dohánya miatt annyira minőségi terméknek számított, hogy élvezete a kubai Habanos szivarral vetekedett. 1931-ben *II. Károly* román király megerősítette a szigetlakók (az 1930-as években is mintegy 650 fő élt ott) vámmentes cikkek árusítására vonatkozó korábbi jogait. A románok a szigetet klimatikus gyógyhellyé nyilvánították, és mint korábban a magyarok, ők is nagy előszeretettel látogatták, hiszen a jó klíma, a festői romok, a néprajzi egzotikumok mellett 1923-tól itt élt feleségével *Bicsérdy Béla* természetgyógyász, táplálkozástudós is, aki vegetáriánus életrendje ellenére 50 évesen világrekordot döntött, amikor fekve kinyomta a 188 kilót. A sziget pusztulása *Gheorghe Gheorghiu-Dej*, *Nicolae Ceaușescu* és *Josip Broz Titónak* köszönhető, akik az 1964-72 között közös román-jugoszláv vállalkozásban kívánták megépíteni a Vaskapu I. erőművet, amely akkor a világ legnagyobb víz-erőművei közé tartozott 2x2052 MW kapacitásával. Az építménybe csaknem 3 millió köbméter betont építettek be. A fő gát 441 méter hosszú és 60 méter széles. A gátrendszer 33 méter magasra duzzasztott 2 milliárd köbméter vizet, ami miatt Orsova óvárosa, valamint Nagyzsuppány,

Tuffás, Dunaorbágy és Koromnok falvakkal együtt Ada-Kaleh szigete is víz alá került. A szigeten élő török lakosságot Törökországba és Dobrudzába telepítették. A gát építésével egy időben *Adriana Miha* építész és *Nocolaescu-Plopsor* akadémikus kezdeményezésére az erőd, a kazamaták, a bazár köveinek egy részét sorszámmal látták el, s pár kilométerrel arrébb, a Szörényvár előtti Simian-szigeten újra felépítették. A mecsetet és a minaretet együtt azonban nem költöztették át ide. A szélesre felduzzasztott Dunából sokáig kilógott a mecset tornya, míg pár év múlva bele nem dőlt a folyóba. Ezzel örökre eltűnt a térképről egy, a magyar múlt fontos részét képező kis sziget. Senki szigete semmivé lett. (*Falanszter* 2011.12.10.)

Ada-Kaleh

A meglepetésekben gazdag és már több mint egy éve tartó balkáni bonyodalomban akarva, nem akarva nekünk is be kellett avatkoznunk. Bele kellett avatkoznunk egyrészt diplomáciai úton, amelynek eredménye független Albánia megeremtése, másrészt ténylegesen, amikor is egy mindenkitől elfelejtett kis török szigetet, egy mesebeli világ utolsó maradványát – Ada-Kaleht – kellett birtokba vennünk. Meglepetésszerűen hatott ránk a sziget anektálása, ez a legújabb magyar területi hódítás, bár ismerve a sziget múltját, az okkupálást a történeti események természetes és szükségszerű folyamának kell tekintenünk. Az egykori hatalmas török birodalom hanyatlásával a Duna déli vonulata lett az új északi határ, s így Ada-Kaleh lett az ozmán birodalom legészakibb pontja. 1716-ban Eugén herceg megszállja és megerősíti a kis szigetet, de már 1738-ban újra török kézen találjuk, s itt is marad kis megszakítással egész 1878. május 21-ig, amikor újra

Ausztria-Magyarország veszi fennhatósága alá, meghagyva a török közigazgatást. A lefolyt balkáni háborúban az örömmámorban úszó szövetségesek maguk mögött hagyják e jelentéktelen kis török területet; a londoni békekonferencián, ahol a hatalmas európai Törökország felosztásán egyezkednek, említést se tesznek róla; így csak természetes, hogy az enosz-midiai határvonal megállapítása után a már évtizedek óta fennhatóságunk alá tartozó kis szigetet jogosan birtokunkba vehettük, amit a magyar kormány nevében 1913. évi május hó 12-én Krassószörény vármegye főispánja Dr. Medve Zoltán, végre is hajtott.

Hogy miképpen, arra a kérdésre Őméltósága a következő levéllel volt kegyes felelni:

Ada-Kaleh szigetének a magyar közigazgatás keretébe vonása

1913. évi május hó 12-én kiszállottam a szigetre, hogy a m. k. belügyminiszter rendelete értelmében a cs. és k. közös külügyminiszterrel és a m. k. miniszterelnökkel történt megállapodás folytán a szigetet, mely addig Törökországhoz tartozott – de a monarchia által 1879. óta megszállva volt, – a magyar közigazgatás keretébe vonjam.

Kíséretemben voltak: *Issekutz Aurél*, Krassó-Szörény vármegye alispánja; *Podhradszky Andor*, orsovai járási főszolgabíró; *Kardhordó Károly*, Krassó-Szörény vm. tb. főjegyző, főispáni titkár; *Brandstatter József*, főispáni irodatiszt; valamint *Hosszu Jusztin* 43. sz. gy.-ezredbeli cs. és k. főhadnagy, a szigetet megszállva tartó különítmény parancsnoka és 4 m. kir. csendőr.

A hadi különítmény csolnakján hadilobogó alatt keltünk át a Dunán.

A szigetre érkezve felkerestem a velem voltak kíséretében a sziget kormányzóját – műdir – *Cheriff Eddyn* beyt. Hivatalos

helyiségében fogadott. Kugler hiteles török tolmács közvetítette a tárgyalást.

Közöltem a kormányzóval a m. kir. kormány rendelkezéseit, melyek szerint utasításom van, hogy a szigetet magyar közigazgatás alá vonjam, s hogy ennek folytán az ottani közigazgatási teendők ellátásával az orsovai főszolgabíró bízom meg, s hogy a közbiztonsági szolgálatot ezentúl a m. kir. csendőrség fogja ellátni, a hogy két csendőr a mai naptól a szigeten marad. Egyúttal felkértem a kormányzót, hogy hivatalos működést a jövőben ne fejtessen ki.

A kormányzó kijelentette, hogy az elmondottakat tudomásul veszi, az eljárás ellen tiltakozik, de ellenszegülni a magyar államnak nem akar, de nem is tudna; az eljárásról felveendő jegyzőkönyvet alá nem írja, jelentést tesz kormányának, kíméletet és méltányosságot kér a lakosság részére.

Ezután felkértem a vármegye alispánját, hogy vegye szeretetteljes gondozásba a sziget lakosságát, az orsovai főszolgabírót pedig utasítottam, hogy intezze a további rendelkezésekig a közigazgatási teendőket, feltétlenül respektálva a lakosság szerzett jogait, kiváltságait és tisztelve vallási és nemzeti szokásait.

Az alispán és a főszolgabíró megfelelő kijelentései után az eljárást befejezve távoztunk.

A jegyzőkönyvet kellő alakban kiállítva, s aláírva az egész hivatalos eljárás véget ért.

A sziget lakosságának feltűnt kintléttünk; nem tudták, mi történik, de sejtették, hogy jövő sorsuk dől el. Eleinte igen barátságosak voltak irántunk, az eljárás befejezte után azonban feltűnő hűvösség, hogy ne mondjam ellenséges hangulat volt érezhető.

Mondhatom, hogy az egész ténykedés alatt különös meghatottság vett erőt rajtam. Éreztem, hogy történelmi pillanatok ezek, mikor szeretett hazám területét,

habár csak csekély mértékben, de mégis növeltem, s a magyar állam alattvalóinak számát 637 lélekkel szaporítottam.

(*Kölcse*, 1913. november 3.)

Dr. Medve Zoltán cs. és k. kamarás,
Krassó-Szörény vm. főispánja
(*Falanszter* 2011.12.10.)

Ada-Kaleh (Új-Orsova) három ország – Magyarország, Románia és Szerbia – határán fekszik az Aldunán Orsovától kissé keletre. 1750 m hosszúságú, 4-500 méter szélességű. Körülbelül 500 főnyi török lakossága úgy a magyar kormány, mint Törökország részéről sok kedvezményben részesült: adót nem fizettek, nem katonáskodtak. Törökországból behozott áruikat vámmentesen adhatták el az orsovai piacon. Főbb kereskedelmi cikkek a cukor, kávé, dohány, rózsaoaj, szőlő, körte

és apró csecse-beccék. Igen sokan élnek révészkereskedésből is, akik a kíváncsi idegeneket szállítják át Orsováról Ada-Kalehra, ahol ugyan a török mecseten, a bazáron és az érdekes viseletű török nőknél kívül nem sok látványosság van. Ada-Kaleh földrajzi fekvésénél fogva kicsinyisége mellett is nagyjelentőségű. Mint már említettem, három ország határán fekvő kis sziget a Duna közepében. A magyar és szerb partokon hegyek emelkednek, s csak a sziklába vágott szűk út vezet a magyar partra Romániába. E szűk kapunak legalkalmasabb védőhelye a sziget, amelynek megerősítésével elzárható az országba vezető út úgy a szárazföldi, mint a dunai részeken, míg a szigetnek idegen birtokban léte állandó veszedelme volna a közlekedésnek és a vasúti forgalomnak.

Koltó-Katalini Református Egyházközség Lelkipásztori Hivatala felhívása

A 2013-as esztendő az 1848-as forradalom kitörésének 165. évfordulója. Ennek jegyében szeretnénk emléket állítani az erdélyi hadjárat osztrolenkai hősének, **Bem József** lengyel tábornoknak. Már csak azért is, mert a lengyel és magyar nép történelmi barátsága oly közismert és példázatos.

A kiegészülő szoborpark új darabja annak is emléket kíván állítani, hogy Teleki grófnak a Bem apóval való első találkozása életének mennyire meghatározó élménye volt. Tisztelettel fordulunk Önhöz szíves támogatásáért! Tervünk előrelátható költsége 8 000–10 000 euró.

A remélt szoboravatás valószínű időpontja 2013. szeptember 1., vasárnap.

Varga Károly lelkipásztor-esperes

Tőkés László európai parlamenti képviselő ajánlásával

Az Egyházközségünk számlaszámai:

PAROHIA REFORMATA COLTAU: CATALINA, CIU 8948618
RO24 BRDE 250S V031 1300 2500 – RON; BRD Baia Mare
RO13 BRDE 250S V600 5028 2500 – EUR; BRD Baia Mare
RO05 BRDE 250S V600 5044 2500 – HUP; BRD Baia Mare
Részletek a füzetek februári számában.

Béres L. Attila

A konferencia előadói és hallgatói is örmény hagyományt őriztek

(2. rész)

Hatalmas érdeklődés mellett rendezték meg április 5-én és 6-án „A kulturális transzfer lehetőségei – Örmények Közép- és Kelet-Európában” című nemzetközi tudományos konferenciát az Országos Széchényi Könyvtár Dísztermében. A konferencia aktualitását az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulója adta meg.

A péntek délutáni programban az *Örmények Európa peremén a 19. században* szekcióvezetője, Horváth Sándor (MTA-BTK-TTI) mutatta be a következő előadót, a kolozsvári Babes-Bolyai Tudományegyetem Történelem és Filozófiai karáról érkezett, Pál Juditot. „Az erdélyi örmények integrációja a 18-19. században” címmel megtartott, szerkesztett előadásában kifejtette, hogy a köztes társadalmi helyzet miatt a kisebbségekre jellemző pénzforgalom, kereskedelem, a katolikus egyház az örmény identitás vára maradt. A XIX. század elején örmény konfliktust jegyeztek fel a többi népcsoporttal, de mivel meggazdagodtak, új kép alakul ki, Orbán Balázs szerint az örmények: „méltókká váltak a hazának”. Elvesztették negatív tulajdonságaikat, beolvadtak, asszimilálódtak, amit segített a XVIII. század végi nyelvváltás is. A rendiség elvesztése és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc fordulópont, a közös nemzethez tartozást szolgálja, ekkor olvadt be az erdélyi örmény közösség. Integráció

Pál Judit

(Fotó: Balogh Jenő)

Anahit Simonyan

(Fotó: Kabdebó János)

és identitás válság után Szongott Kristóf szerint az új ideológia, az armenológia újjáéleszti az örmény tudatot a dualizmus művészei, politikusai által.

Tört magyarsággal, de nagyszerű előadást tartott a jereváni Magyar-Örmény Kulturális Társaság elnöke, Anahit Simonyan, akinek módosult „A 19. század végi erdélyi örmény sajtó” címmel beharangozott előadása, a magyarországi örmény sajtó a 19-20. századi történetéről szólt. Az Armenia havilap az örmény periodika része. A Szamosújvári örmény lapokban az örmény dialektus átadta a helyet a magyar nyelvnek, ami Lukácsi Kristóf szerint a nemzeti öntudat elvesztés reális veszélye. Elindul a magyarországi örmény kutatás, megjelenik Alexa Ferenc örmény-magyar szótára, történelmi monográfiák Szamosújvárról, Erzsébetvárosról. Szongott Kristóf, Govrik Gergely és Bányai Elemér óriási érdemeket szerzett a magyarországi örmény gyökerek megőrzésében. Az Armenia első száma 1887. január 1-jén jelenik meg, fontos, hogy a ma-

A konferencia közönsége (Fotó: Kabdebó János)

gyar olvasók számára is hozzáférhető, így felkelti az érdeklődést, előmozdítja az örmény kultúra terjesztését. A bécsi mechitaristák lefordítják, a külföldi sajtó is átveszi a cikkeket, vitáznak. Magyarországon az örmény nyelvű *Nor Tar* (Új Század) folyóiratnak 1919-ben két száma jelent meg. A két világháború között Budapest vált a magyarországi örmények fő gyűjtőhelyévé. 1924-ben megalakult az Örmény Katolikus Egyházközség és az Örmény-Magyar Kereskedelmi Részvénytársaság. Az elnökasszony kiemelte még Hermann Antal, Merza Gyula, Törös Tivadar, Esztegár László, Simay Gergely, Simay János és Schütz Ödön munkásságát.

A pénteki előadássorozatot *Óze Sándor*, a piliscsabai PPKR-BTKK egyetemi docensének „Nagy Sándor kapuja: egy apokaliptikus toposz örmény és magyar párhuzamai” című előadása zárta. Felelevenítette a magyar és az örmény nép több ezer éves kapcsolatát, az idegen népek közötti ütköző zóna szerepét. Ezékiel próféciájában, Góg és Magóg legendájában, és a Bibliában János evangélistának tulajdonított Jelenések könyvében visszaköszön az apokaliptika alkotóeleme. Josephus Flavius szerint a Kaukázus fal, az örmény nép védi a keresztényeket. (Később a határ Magyarországra

tevédik át, a székely nép a határőrző.) A felirat szerint Nagy Sándorral megszűnik az örök béke korszaka. A K. u. 515-ben történt hun betörés, 1455. Konstantinápoly eleste, 1456. Jankó király (Hunyadi János) török feletti győzelme miatt a keleti világ számításba veszi a jövődőlést. Philipp Melanchthon is ismeri a toposzt, ír Magyarország üdvtörténeti szerepéről, Európa megismeri a Hunyadi-kultuszt, így lesz Magyarország „Európa pillére”. Az előadó kitért tanulmányában Ady Endrére is, az örmény rokonság, a programvers, a hun-magyar rokonság mítosz, Góg és Magóg érzelmi előkép a sokféle identitáselem keveredésére.

*

Az első nap zárásaként átsétáltunk a Budapesti Történet Múzeumba, a „Távol az Araráttól – Örmény kultúra a Kárpát-medencében” című kiállítás megnyitójára, amely az örmény könyvnyomtatás 500. évfordulójának sorába illeszkedett. (A kiállítás szeptember 15-ig látogatható.) A projekt szakmai koordinátorai: Dr. Boka László tudományos igazgató (OSZK), és Dr. Farkaby Péter főigazgató-helyettes (BTM). A kiállítás kurátora: Dr. Kovács Bálint tudományos munkatárs (Lipcsei Egyetem-GWZO, Pázmány Péter Katolikus Egyetem), valamint Pál Emese művészettörténész

Vendégek a kiállítás megnyitón (Fotó: Balogh Jenő)

(Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár).

A megnyitó kezdetén *Yengibarjan Dávid* tangóharmonika művész egy Hacsaturján darabot, örmény népzénet és improvizációkat játszott. A Budapesti Történeti Múzeum igazgatója, *Dr. Bodó Sándor* köszöntötte a megjelenteket, *Kövér Lászlót*, az országgyűlés elnökét, a diplomáciai testületek tagjait, és elmondta, hogy a múzeum feladatai közé tartozik a fővárosban élő nemzetiségek bemutatása. A görög kisebbség életéről rendezett kiállítás után, – amelyet az athéni parlament épületében is megrendeztek –, reméli, hogy a Kárpát-medencei örménységet egyszer majd Jerevánban is be tudják mutatni. *Sajó Andrea*, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója örült annak, hogy az örmény könyvnyomtatás évfordulójára négy éve kezdeményezett kiállítás kibővült az örmények tárgyi kultúráját bemutató kiállításra.

Yengibarjan Dávid (Fotó: Balogh Jenő)*Dr. Bodó Sándor*, a Budapesti Történeti Múzeum igazgatója, *Prof. Stefan Troebst* (Lipcse), *Sajó Andrea*, az OSZK főigazgatója (Fotó: Balogh Jenő)

Prof. Stefan Troebst a lipcsei egyetem vezető professzora beszédében kifejtette, hogy az örmény kultúra és építészet nyomait sok minden őrzi Erdélyben. A kiállítást *Németh Zsolt* a Külügyminisztérium parlamenti államtitkára nyitotta meg, a Bibliából vett Noé történettel az Ararát-ról. Utalt az első ke-

resztény állam és a magyar történelemben észrevehető párhuzamokra, és arra, hogy részese lehetünk az örmény kultúrából. Többek között megemlítette *Hollósy Simon*, *Hollósy Kornélia*, *Kiss Ernő*, *Lázár Vilmos*, *Pongrácz Gergely*, *Gyertyánffy Péter*, *Kacsóh Pongrácz* és a világhírű fotográfus, *Brassai* nevét. A kiállítás megrendezéséhez számos magyar és román közjogi és kulturális kö-

Németh Zsolt államtitkár és *dr. Issekuts Sarolta*, az EÖGYKE elnöke (Fotó: Balogh Jenő)Középen *Németh Zsolt* államtitkár és *Dr. Kovács Bálint*, a kiállítás egyik kurátora (Fotó: Balogh Jenő)

zösséget sikerült bevonni. A diaszpórában fontos az identitást hordozó szerep, és az államtitkár úr reméli, a közeljövőben rendeződik az örmény-magyar államközi kapcsolat, és tükrözni fogják azt a barátságot, amely a két nép kapcsolatát mindig is jellemezte. *Armenuhi Drost-Abgarjan*, a halle-wittebergi egyetem armenológusának az örmény identitás legfontosabb eleme, az Ararát a megváltás, a megmenekülés hegye. A három örményországi évforduló kapcsán (2001: 1700 éves első ke-

Jobbról balra: *Óze Sándor* előadó, *Szakács Endre* szamosújvári örmény katolikus vikárius, *dr. Issekutz Sarolta*, *Fichtingerné Dr. Pásztor Emese* (Fotó: Balogh Jenő)

resztény állam, 2005: 1600 éves a *Meszrop Mastoc* által alkotott örmény ábécé, és 2013: 500 éves az örmény könyvnyomtatás) pedig felidézte a legjelentősebb (könyv)történeti eseményeket is. Az ünneppsorozaton eddig soha be nem mutatott műkincseket és köteteket is bemutat a kiállítás.

A tárlat hét termében hangsúlyt kapott az örmény írásos kultúra és a Kárpát-medencei örménység története. Láthatjuk az erdélyi örménység egyházművészeti kincseit, a műtárgyak sorát a magyarországi közgyűjteményekből és az erdélyi-, valamint a budapesti egyházi gyűjteményekből: a magyarországi örménység történetével kapcsolatos értékes és ritka műtárgyakat, relikviákat. Legtovább talán a világ első, örmény nyelven nyomtatott Biblia tárlója előtt maradtam, de elidőzttem a 18. századi erdélyi örmény templomok gyűjteményéből származó, eddig egyetlen kiállításon sem szerepelt könyvek és tárgyak, valamint a korabeli örmény nyomdák (Konstantinápoly, Velence, Bécs, Amszterdam, Szentpétervár) származó kiadványok, így *Misztótfalusi Kis Miklós* nyomdájá-

van abban, hogy az ifjúsági irodalmunk európai színvonalra emelkedett.” Negyvenéves írói jubileuma alkalmából Horthy kormányzó a legfelsőbb elismeréssel tüntette ki. Tutsek Anna írásait egész generációk élvezték és merítették belőle erkölcsi tartást és áldozatos hazafiasságot.

A másik nem kevésbé híres és köztiszteletben álló női tagja a Tutsek családnak Tutsek Piroska, Bogdánffy Gézának, tehát keresztapám bátyjának a felesége, akinek édesapja, Dr. Tutsek Lajos Brassó vármegye vezető tiszti főorvosa volt. Tutsek Piroska hosszú évtizedeken keresztül a Magyar Királyi Operaház énekesnője (drámai alt) és a Bécsi Állami Operaház állandó vendégszereplője volt. Úgy a pesti, mint a bécsi operában kizárólag elsőhelyű szerepkört töltött be. Más-különbön Tutsek Piroska annak a Tutsek Árpád nevű örmény diakónus édesapjának a testvére, akit a gyermekeim is ismernek és aki Mónica leányom esküvőjén segédkezett a bécsi Mechitaristák templomában.

Egy kedves és nagy jelentőségű emlékre bukkantam a Tutsek rokonság tanulmányozása során. Arról az ünnepi beszédről van szó, amelyet Tutsek József, Tutsek Fanny dédnagyanyám testvérbátyja tartott 1920. április 18.-án, a Magyarországi Örmények Egyesületének alakuló közgyűlésén, melynek első elnöke a szintén rokon báró Dr. Dániel Ernő közlekedési miniszter volt (lásd a Dániel családnál). Íme, egy részlet a beszédből:

„Évszázadokkal ezelőtt romokba dőlt az örmény nemzet felett a gyenge boltozat s ezernyi ember vándorbotot véve kezeibe, új hajlékot épített magának messze idegenben.

Viszontagság-teljes vándorút után, a politikai és gazdasági megrázkódtatások hosszú évekig tartó szenvedései után, nyugalmat, vendégszerető hajlékot és békés ott-hont találtak itt, e hazának a földjén.

A sorsüldözött örmény nép egy töredékének segítő kezet nyújtott a vendégszerető magyar nép akkor, amikor azt a népet a politikai és gazdasági végpusztulás veszedelme fenyegette.

Őseink az elhagyott haza helyett új hazát, testvérek és szerető szívek helyett új testvéreket és forrón szerető magyar szíveket találtak. Szívük dobbanása összeforrta hajlékot nyújtó gazdáik szívének dobbanásával, megszerették a magyar haza vérről szentelt földjét és, bár soha nem tagadták meg fajukat és kegyelettel ragaszkodtak mindig az ősi haza hagyományaihoz; szívükben, érzésükben és egész gondolatvilágukban magyarokká lettek.

Most, évszázadok után, fordult a kocka. (Trianon évében vagyunk.) Összeomlás fenyegeti azt a magyar hazát, mely őseinket a pusztulástól megmentette. Mi sem természetesebb, minthogy mi, az annak idején segélyre szorultak törvényes utódai és leszármazottai, le akarjuk róni a magyar haza iránt soha, egyetlen nemzedék szívéből ki nem vett hálánkat.

Keresni fogjuk azokat az eszközöket, melyek ezt a célt szolgálják.

Bármennyire is ég mindnyájunkban a vágy, hogy e szomorú, nehéz időkben második hazánknak segítségére siessünk, az egyes embernek vajmi kevés súlya van. Kifelé a külfölddel, a rokon örmény egyesületekkel, valamint az ősi hazával szemben csakis egy egyesület keretén belül léphetünk fel és csak így kapcsolódhatunk bele az ő kulturális és gazdasági működéseik körébe. Ezért kell mindnyájunknak egybeseregleni és egy egyesületet alakítani.

Áldozatkészségünkről a haza iránt már Mária Terézia királynő alatt tanúbizonyságot tettek (az örmények). Mikor a karok és rendek a pozsonyi országgyűlésen életüket és vérüket ajánlották fel, ők, a még idege-

nek, nem honfűsítettok, százezreket bocsátottok a királynő rendelkezésére a hétéves háború folytatásának céljaira. Szamosújvár és Erzsébetváros, a két örmény metropolisz ezen teljesítményekért lettek a szabad királyi városok közé beiktatva.

Az 1848-as szabadságharcban a magyar nemzet örökre összeforrta az örményekkel. Kiss Ernő és Lázár Vilmos tábornokok (az Aradon kivégzett tizenháromból kettő örmény volt) vértanú-halált szenvedtek a magyar szabadságért. Ott láttuk a harc mezején a szintén örmény Czetz János tábornokot is, aki később, számkivetése alatt, az argentinai legfelsőbb katonai intézet megalapítója és parancsnoka lett.

Eddig tart az idézet dédnagybátyám beszédéből.

Most pedig áttérek a Bogdánffy család tüzetesebb ismertetésére. Elsőként következzék Bogdánffy Ödön méltatása, aki címzetes államtitkár volt, és mint ilyen, a Bogdánffyak közül ő érte el a legnagyobb közjogi méltóságot.

Vajdahunyadi Bogdánffy Ödön Bogdánffy Dániel és Tutsek Mária fiaként 1863-ban született Tordán. Mérnöki oklevelet a budapesti műegyetemen nyert. Szakmai pályafutását a MÁV gépgyárban kezdte, majd később a kolozsvári kerületben működött kultúr mérnöki minőségben. 1893-ban a földművelési minisztérium vízrajzi osztályára helyezték és az árvízjelző szolgálat tanulmányozására a kormány Franciaországba küldte. 1901-ben műegyetemi magántanári kinevezést kapott és 1910-ben a „Vízügyi Közlemények” szerkesztésével bízták meg. 1919-ben mint helyettes államtitkárt, az Országos Vízépítési Igazgatóság vezetőjének nevezték ki. Több vasút és csatorna megépítésében vett részt mint mérnök, továbbá a külföldön is híres Magyar Vízjelző Szolgálat megszervezésé-

ben, a Kolozsvári Elektromos Vízérintőtelep létesítésében, rizstelepek létesítésében és a Duna-Tisza csatorna megtervezésében.

Széleskörű irodalmi tevékenységet fejtett ki, nemcsak a szakirodalom terén, hanem mint címzetes államtitkár, írói tevékenysége kiterjedt a gazdaság és a szociálpolitika területére is. Ilyen nemű lényegesebb munkái „A földműves szocializmusa” és „A székely-kérdés”, melyet Transzsilvanus írói álnéven adott ki. Vízügyi vonatkozású jelesebb munkái „Vízépítéset az 1896 évi millenniumi országos kiállításon”, „A Balaton környékének csapadékviszonyai”, „A Duna és Tisza közötti csatorna”, „A vízjelző”, „Az Alföld hidrológiája”. 1944-ben hunyt el.

Dr. Bogdánffy Lajos, nagyapám Irén nevű nővérének a férje igen fiatalon, 1902-ben halt meg és ekkor nagyapám magára vállalta a két árván maradt kiskorú fiúnak, Gézának és Jenőnek a nevelését és a családi vagyont kezelését. Nagyapám tehát apjuk helyett apjuk volt és ezért a két fiú végtelemül hálás volt neki.

Ezt a hálájukat mindketten tettelesen is igyekeztek kimutatni előbb édesapámmal szemben, azután később, amikor engem a sors Argentínában Jenő karjai közé sodort, én is ennek a régi hálaérzetnek lettem a hasznélvezője. Kapcsolatunknak tehát, amely tulajdonképpen három generáción keresztül fonódott össze, nem a meghitt baráti érzelem, hanem a hála volt jellemzője. De a közvetlen barátság hiánya a kölcsönös kapcsolatokban mással is magyarázható, mégpedig először is Jenő utolérhetetlen üzleti sikereivel és vagyoni helyzetével, másrészt meg a jelentős korkülönbséggel. Hiszen a Bogdánffy fiúk édesapámnál jóval idősebbek voltak, és amikor ő egyetemista volt Budapesten, amazok már menő mérnökök, illetve sikeres üzletemberek

voltak. De megkísérlem betartani a kronológiát.

Az idősebb fiú, Géza, az operaénekes Tutsek Piroskának a férje, számos középületnek a tervezője és építője volt, így például az OTI (Országos Társadalombiztosítási Intézet) székháza, a MÁV betégbiztosító intézetének a rendelője, a Fehérvári úti rendőrlakótelep (amibe édesapámat is bevonta), stb. és számos vidéki középület tervezése és megépítése fűződik a nevéhez. Szüleim esküvői ebédje is Gézáéknál volt megtartva. Majd alkalmazta apámat, mint kezdő mérnököt, de ennek az üzleti kapcsolatnak sajnos nem lett jó vége – hasonlóan mint évekkel később Argentínában Jenő öccsének velem való kapcsolatának – de erről bővebben édesapám életrajzában lehet olvasni.

Azt is édesapám életrajzából tudjuk, hogy egyetemista korában Jenő sokszor vendégül látta őt vacsorára a Gellért szállóban, ahol Jenőnek állandó lakosztálya volt. Mikor én megszülettem, szinte természetesen adódott – apámnak nem lévén fiútestvére –, hogy elsőfokú unokatestvére, az akkor már milliomos Bogdánffy Jenő legyen a keresztapám. Különböző volt a család pénzügyi zsenije, aki nemcsak a gazdasági, hanem a politikai helyzetet is mindig helyesen tudta felmérni, amit azzal is bizonyított, hogy 1938-ban, megsejtve az elkövetkezendő világegyetést, zsidó üzlettársai tanácsára elhagyta az országot és előbb az USA-ban, majd – miután onnan adócsalás miatt kiutasították Argentínában telepedett le.

Bogdánffy Jenő üzletmenetben pályafutását tőzsdeügynökként kezdte. Érdekes megjegyezni, hogy az akkoriban Magyarországon működő 600 tőzsdeügynök közül csak három volt keresztény – közöttük Jenő – és az örmény agyafúrtságára és ügyességére vall, hogy a tisztára zsidó társaságban meg-

állta a helyét. Első önálló vállalkozása a Tutti-Frutti automata-gépek meghonosítása volt Magyarországon, ahol azidáig semmi hasonló automata-gép nem létezett. Később nem csak vállalkozó, hanem gyáros, méghozzá többszörös gyáros lett.

Fontosabb cégei: a Hazai Likörgyár, amelyik több mint száz hasonló vállalat közül, harmadmagával az államosítás után is megmaradt és a Generál Árukereskedelem RT, amely az amerikai autók magyarországi képviselőjét és szervizelését végezte. Érdekes megjegyezni, hogy – miután éleslátóan felmérte a politikai helyzetet – külföldre való távozása előtt az amerikai autók helyett a német személy- és tehergépjárművek importját bonyolította, és Szentirmay Félixet nevezte ki vezérigazgatónak. Szentirmay a politika terén a németek és magyarok között egy úgymond „szürke eminenciás” szerepét töltötte be, aki mindent a háttérből irányított, kormányokat buktatott vagy meghagyott. Nevét és szerepét csak az ismerheti, aki behatóan foglalkozik a negyvenes évek magyarországi eseményeivel. A Generál RT-hez tartozott a MOGÜRT gabonakereskedési cég is, mely a mai napig a harmadik-negyedik helyen áll a magyar ipari-kereskedelmi vállalatok fontossági listáján.

Ezen kívül a Szürke Taxi vállalat társtulajdonosa is volt, Szeleczky Zita volt férjével együtt. A Lábatlani Cementgyárnak is tulajdonosa volt, amely napjainkig hazánk legnagyobb cementgyára. Ezen kívül a Péli Nitrogénműveknek volt társtulajdonosa, amely egészen a mai napig Magyarország vezető kémiai üzeme. Továbbá a Standard Electric jelentős részvényese, amely nemzetközi konszern európai részlegének vezérigazgatója Weesenmayer Edmund volt, aki később a Német Birodalom magyarországi teljhatalmú megbízottja és nagyköve-

te lesz és a német megszálló csapatok irányítója (SS tábornok, Nürnbergben lúszévi fegyházra ítélték).

Aki figyelmesen olvasta ez utóbbi sorokat, rádöbbenhetett arra, hogy a harmincas évek vége, negyvenes évek eleje Magyarországnak politikai életét nyíltan vagy a háttérből irányító két ember Bogdánffy Jenő cégeinek a vezetője volt.

Sorolhatnám még hosszan üzleti érdekeltségeit, itt csupán az ismertebb cégekre szorítkoztam. Édesapám Jenőnek több cégénél is volt igazgatósági tag és a háború után azoknak az 1945-ben való államosításával járó felszámolási folyamatban jelentős része volt, Laczkó Mihállyal együtt, aki Jenő helyettese lett annak 1938-ban külföldre való távozása után. De a felszámolási munkálatok mellett Laczkónak és apámnak akkoriban a fő feladatuk Jenőnek nagy szenvedélye, a relett különböző tudományos szisztémáinak a kutatása és kialakítása volt. Apám azonban mindig két lábbal állt a földön és soha nem volt hajlandó be-

láthatatlan rizikót vállalni magára, aminek viszont nagy mestere volt Bogdánffy Jenő nagybátyám és keresztapám.

En a magam részéről, annak ellenére, hogy kapcsolatunk kudarcra végződött, örökre lekötöztette maradok, mert ő segített át az 56-os forradalom bukásából eredő argentinai emigrációs életemnek a kezdeti nehézségein és felmérhetetlenül sokat tanultam tőle és úgy érzem, hogy későbbi vállalkozói sikereimnek a titka a tőle kapott beavatás, felkészítés, kiképzés volt – és ezzel bezárul a hála-jellemezte viszony, amiről előbb tettem említést.

Jenőnek Argentínában három gyára volt és Angliában egy skót whisky pincészete. A kisebb méretű külföldi vállalkozásairól nem tudok részleteket, csak annyit, hogy világszerte szétágazó érdekeltségei voltak.

Bogdánffy Jenő (későbbi nevén Perry) volt a harmadik a rokonságból Czetz János és Dániel Zoltán után, aki Argentínát választotta otthonául.

Folytatjuk

Élenjáró külföldi politikusok, hadvezérek

Az örmények mindenütt, ahol csak letelepedtek, igen gyorsan hírnévre, nagy tekintélyre tettek szert. Közülük sokan igen komoly szerephez jutottak az adott ország életében. Most eltekintek az igen hosszú felsorolástól és a felsoroltak részletes bemutatásától, csak néhány közismert nevet említenék meg.

George Deukmejian amerikai örmény politikus, Kalifornia kormányzója Napóleon Bonaparte (1804–1814) egyik legfontosabb tábornoka, sógora, marsallja (1804), majd Nápoly királya (1808–1815) Murát herceg – eredeti nevén Hovakim Murátján (*1767 †1815) – karabahi ör-

Napóleon sógora

mény volt, ahogyan I. Pál (1796–1801) orosz tábornagy, Valerjan Madatov herceg – eredeti neve Valerjan Rosztom Mádátján (*1782 †1829) – szintén karabahi volt. Egyiptom egyik legtekintélyesebb külügyminisztere, majd kormányfője (1878–1879), Szu-

dán későbbi kormányzója, Arakel bey Nubar pasa (*1825 †1899), eredeti nevén Arakel Nubarján, vagy: az újkori Perzsia egyik legkiválóbb külügyminisztere, Melkon Khan ugyancsak örmény volt. Egy gazdag isztambuli örmény bankár, Hagop Zarifi pasa volt a pénzügyi főtanácsadója II. Abd al-Hamid (1876–1906) török szultánnak. Szerbia és Nagy-Jugoszlávia élére is több örmény került. A Karađorđjevič-ház tagjai – Roland von Bagratuni édesanyjának oldalági rokonai – mellett, Nikola Pašič (*1848 †1926) is örmény volt és az eredeti neve Pasjan. Ő volt az 1882-ben alakult Szerb Radikális Párt egyik alapítója és Karađorđjeviček híveként, Obrenoviček ellenzékéhez tartozott. Nikola Pašič előbb a szerb nemzetgyűlés elnöke (1891–1893), aztán moszkvai nagykövet (1893–1894), 1904-ben és 1908-ban külügyminiszter és több ízben szerb miniszterelnök, majd a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság megalakulása után, annak miniszterelnöke (1921–1925) volt.

És egy ismert politikus a közelmúltból: kilíki örmény Elias Szárkisz eredeti nevén Szárkiszjan/Sarkisian, Libanon egyik korábbi köztársasági elnöke (1976–1982).

Nyolc évig Kalifornia kormányzója volt az örmény George Deukmejian (*1928, 1982–1990) és ugyancsak örmény Borisz Jelcin orosz elnök egyik főtanács-

George Deukmejian

adója, Andranik Mihranjan, valamint az orosz alkotmánybíróság elnöke, Vlagyimir Tumanov (Tumanjan), Burma kormányfője volt 1820 körül az örmény Szarkisz Manukjan,

aki nagymértékben hozzájárult a Nagy-Britannia elleni háború befejezéséhez. Thaiföld kalkuttai konzulja és egyben az ottani kereskedelmi kamara első elnöke, Sir Alexander Abgarian ugyancsak örmény volt.

Egy sor bizánci császár is örmény volt, zömében a Gnüni-ház tagja, közülük a legismertebbek: Maurikiosz (582–602), Philippicus Bardanes (711–713), V. Örmény Leó (813–820), VI. Bölcs Leó (886–912), VII. Biborbanszületett Konstantin (913–959), II. Romanosz (959–963), II. Baszileosz Bulgaroktonosz (976–1025) valamint VIII. Konstantin (1025–1028). Ugyanakkor a Dukasz (Δούκας), Palailogosz (Παλαιολόγος), Kantakuzenosz (Καντακουζηνός) és Komnénosz (Κομνηνός) házak – a kilíki Rubenjánok által – a Bagratuni ház oldalági voltak. Végül pedig megemlítendő a Pahlavi iráni uralkodó dinasztia, amely az örmény-parf Pahlavuni-ház oldalága. Az utolsó képviselőjét, a majd negyven évig uralkodó és számos haladó reformot életbeléptető Mohammad Reza Pahlavi sahinsahot (1941–1979) a KGB véreskezű ügynökei által megszervezett puccsal ülték el a trónjáról. Ennek a dinasztiának (a pártus-magyar ágának) volt a tagja az első örmény pátriárka-katolikosz Világosító Szent Gergely.

(www.metapedia – Tallózta: Bálintné Kovács Júlia)

Régi Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek (2012. decemberi számig bezárólag) díjmentesen igényelhetők tetszőleges darbszámban (amíg a készlet tart), a Szerkesztőségnek írott email, vagy elevél útján. Átvehetők a Fővárosi Örmény Önkormányzat titkárságán hétfőként 16.30–18.30-ig.

Szerkesztőség

Dr. Esztegár László

Örmény betűk, magyar betűmetszők

A tudós mechitharista atyák szíves figyelmébe ajánlom.

A magyar-örmény érintkezéseknek különösen ebben a folyóiratban, mind jobban növekvő adattárát akarjuk gazdagítani ezzel a kis közleményünkkel. Azt hisszük hiven szolgáljuk ez által azt a nemes ügyet, a melyet e folyóirat szerkesztője maga elé tűzött, midőn tudományos és hazafias célzatokkal vállalatát megindította. De még más célunk is van az itt következő adatok közzétételével. Két olyan kérdéstről lesz ezekben szó, a melyek némely részükben még nincsenek egészen tisztázva s a melyeknek tisztázásához szükséges, hogy az örménység keleti és európai szereplésével tudományosan foglalkozó hazai és külföldi szakemberek is esetleges újabb adatokat nyújtsanak. Az „Armenia” széleskörű elterjedtsége e tekintetben komoly eredményekre nyújt kilátásokat.

Mindkét adat a magyar és az örmény nyomdász-történet körébe vág s mindkettőnek szempontjából igen fontos.

*

Az elsőre kiváló fiatal történettudósunk dr. Dézsi Lajos hívta fel a figyelmet. A magyar könyvnyomtatás történetének egyik legkimagaslóbb alakjáról, a nagy hírű kolozsvári nyomdászról, Tótfalusi Kis Miklósról írott terjedelmes művében¹⁾ egészen természetesen kiváló súlyt helyez arra a körülményre, hogy a XVII. századi híres magyar könyvnyomtató Amsterdamban való tartzkodása idején messze földekről kapott, mint betűmetsző, megrendeléseket. Mindezekről maga Kis Miklós szól

¹⁾ Dézsi Lajos, magyar író és könyvnyomtató a XVII. században. Budapest, 1809.

„Mentség” című nevezetes munkájában. Így egy helyen ezeket írja: „Hol vagyon Georgia ad radices Caucasi? Azoknak soha sem lévén nyomtatások, hanem (mint a’ törökök) tsak manu Scriptorummal élvén, reá vötte magát a’ Királyok, és maga leírván az Alphabetumot és valami contexust úgy küldötte nekem Amsterdámba. Én pedig nem approbálván azt a formát, más módosabb Betűket tsináltam nékik: mellyen igen örültenek.” Dézsi e nyomon indulva beható kutatások alapján arra az eredményre jut, hogy „részen Kisünk érdeme az első georgiai nyomda létrehozása is”²⁾. Az első georgiai nyomdánál azonban jobban érdekel bennünket a Kis Miklós „Mentség”-ének egy másik helye, a hol a következőket mondja: „Hol vagyon Amsterdámhoz képest Arménia? Azoknak sokat szolgáltam.” Egyik levelében pedig így ír: „Az örmény nemzetség engemet keresett meg és hozzám folyamodott betűkészítettségbeni boldogittatásának okáért.” Dézsi a nevezetes nyilatkozathoz a következő megjegyzést csatolja: „Örmény honfitársainknak, a kik folyóiratot tartanak fenn s nagy gondot fordítanak a magyar-örmény vonatkozások kutatására, fölhívjuk figyelmét ez adatra. Érdekes volna tudni: megemlékeznek-e az örmény írók a M. Kis szolgálatairól?”

Az örmény művelődés-történetnek hivatott buzgó művelőitől, a tudós mechitharista atyáktól remélünk tisztázó feleletet erre a magyar és örmény szempontból egyaránt érdekes és jelentős kérdésre.

*

²⁾ Dézsi Lajos, Magyar érintkezés Geórgiával a XVII. században. Uránia, 1. évf. 3. szám.

Másik nyomdászattörténeti adatunk föl nem derített részére szintén a mechithárista atyáktól várható a nem kevésbé fontos felvilágosítás.

Itt is erdélyi könyvnyomtatóról van szó, Kapronczai Ádámról, a ki a mult század végén Marosvásárhelyen meghonosította a könyvnyomtatás nemes művészetét, megelőzőleg azonban szakmájában nem kisebb helyen aratott nagy sikereket, mint a nagy kulturával bíró császárvárosban, Bécsben.

Ezekről a sikerekről már az első magyar hírlapnak, a pozsonyi Magyar Hirmondónak 1780 november 11-iki számában körülményes méltatás olvasható. Azzal kezdődik, hogy Tótfalusi Kis Miklós halála óta (1702) senki sem találkozott „a ki annak nyomdokaiba lépett volna” egész Kapronczaiig. Főlemlíti, hogy Mária Terézia „király aszszonyunknak köszönhetjük” Kapronczait, „mert ő Felségének adakozó kegyelmes jóvoltából taníttatott és tanult Bécsben.” Aztán így folytatja: „Az alatt az idő alatt (t. i. 1772 -1774-ig) a Deák betű metszésben magát jobban gyakorlotta, nemcsak, hanem a Német, Arab, Zsidó, Görög, Orosz és Örmény s ahoz képest egyéb betűknek metszését is megtanulta. A szemem előtt lévő remek munkája, melyet 1774-ben közrebocsátott, eléggé mutatja, mit lehessen a két hazának utóbb tőle remélnie. Az Arab és Örmény betűi mások felett igen gyönyörűek; az Anglusoktól és Hollandusoktól metszettel ugyan nem különbek azoknál, sőt annyiban alábbvalók is, hogy nem szerkesztethetnek úgy egymás mellé, mint Kapronczai Uramnak Arab betűi, melyek is mint egy folyvást és egyhuzomban irottaknak láttatnak. Már pedig ez különös szépségnek tartatik az Arab, Török és Perzsa nyomtatásban. Az ólta hihető, hogy sokkal többre vitte ebbéli mesterségét. Ugy hallani, hogy vissza fog rövid

nap Erdélybe, hazájába menni. Melynek nemcsak becsületére, hanem nagy nyereségére is lehet; kivált ha neki is, mint hajdan Tótfalusinak a szerencse s alkalmatosság úgy talál szolgálni, hogy más nemzeteknek számokra betűket készíthet. S arra nézve nagyon Erdélynek minek örvendenie.”

Az említett „remek minta” Firtinger Károly szerint³⁾ nem más, mint Kapronczainak u. n. próbakönyve, a mely Bécsben 1774-ben jelent meg.

Ime a második magyar könyvnyomtató, a ki örmény betűk metszésével foglalkozik s ez által sikereket ér el. Azonban fenmaradt egy más adat is Kapronczairól, a mely épen megoldatlan része miatt igen érdekes.

Ferenczi Zoltán ugyanis nemrég közzétette Kapronczai Ádámnak Benkő Józsefhez, Erdély nevezetes monografusához intézett két levelét. Az egyik levélhez, mely 1780. jan. 1-én kelt, Benkő a következő sorokat jegyezte: „Ettől a jó barátomtól (t. i. Kapronczaitól) tanultam meg a spanyolviasznak készítését, melyhez ő igen jól értett, és midőn Bécsben a Kürtzbeck typographiáján lakott, spanyolviaszszal tartotta az erdélyi kancelláriát. Ez által feleséges Mária Terézia rendbeszedette az örmény typographiát Triesztben, az honnan nékem sokféle csigákat hozott, a tengerből szedvén; hozott, a mit tengeri lónak is neveznek.”

Firtinger szintén főlemlíti, bizonyára az előbbi adat alapján, hogy „Kapronczait Mária Terézia királynő azon ritka kitüntetésben részesítette, hogy vele rendbeszedette Triesztben az örmények nyomdáját, midőn az Velenczéből oda áttétetett”⁴⁾.

³⁾ Firtinger Károly, Ötven év a magyarországi könyvnyomtatás közelmúltjából. (Budapest, 1900) 90.91.1

⁴⁾ Magyar Könyvszemle, 1899. évf. 278.

Most már azt volna jó tudni, hogy ez a rendbeszedés miből állott, és milyen körülmények között ment végbe. Lehetetlen, hogy a mechitháristák levéltáiraiból gondos kutatás mellett erre vonatkozó részletesebb adatok elő ne kerüljenek. A magyar művelődéstörténetnek komoly érdeke, hogy a nemzet fiainak idegenben végzett jóra való munkássága érdeméhez méltó világításba helyeztessék. S aztán miért ne jegyezzük fel szorgalmasan mindazokat az eseteket,

a melyekben magyarok és örmények egymásnak javára működték?

Teljes bizalommal reméljük, hogy a tudományos kérdések iránt annyira fogékony tudós mechithárista atyák nem fogják megtagadni közreműködésüket a felvetett kérdések mentül alaposabb tisztázásában.

Budapest, 1900. decz. 7.

(Megjelent: ARARÁT 1901. évi I. szám 8-10. old. – Eredeti írásmóddal)

Bálintné Kovács Júlia rovata

Örmény szertartású és örmény gyökerű római katolikus papok Erdélyben (39. rész)

Ennek a résznek a megírását B. Garda Dezső történésznek köszönhetjük, aki többéves szorgos munkával összegyűjtötte az erre a régióra vonatkozó dokumentumokat, és könyveiben közkincsé tette azokat. Ezúttal Gyergyói örmények könyve című munkájából bőségesen idézek, mert 1., nincsen mindenkinek meg B. Garda Dezsőnek ez a műve, 2., mert szép a történet maga, és 3., mert úgy érzem, mának szóló üzenete is van.

Az előző részben Vákár Józsefet a Csíkszépvízen munkálkodó plébánost ismerhettük meg, ezúttal azt fogjuk megtudni, hogyan került Gyergyószentmiklósról, és hogyan „pásztorolta” az ottani örménykatolikus közösséget.

„1928. február 10.–szeptember 12. között Kassai Lajos kanonokot, nyugalmazott csíkszeredai főgimnáziumi igazgatót kérték fel az örmény katolikus egyház ideiglenes vezetésére. Ő irányította május hónapban a plébános választást, melynek során a gyergyószentmiklósi örmény közösség Vákár József örmény plébánost kérte fel és hívta meg plébánosnak Gyergyószentmiklósról. A hitközösség ekkor püspöki engedéllyel a hármast jelölés mel-

lőzésével választotta meg lelkipásztornak a szépvízi plébánost.

A Csíkszépvízről Gyergyószentmiklósról jött plébános beiktatása, valóságos ünnepet jelentett a város lakói számára, melyről a helyi lapban Csibi Andor a következőképpen emlékezett meg: „F. hó 23-án elhangzottak Vákár József örm. szert. Plébános ajkairól paptársai és hívő sokasága előtt az egyedüli hatalmasságnak tett esküvő szavai, s mi mindannyian könnyektől ragyogó szemekkel mondtuk rá az Ament.

A fájdalom könnye, mely az emlékezetnek szólt, összevegyült örömkönnyeinkkel, a – bizalom és reménykedés könnyeivel.

„Fogadom, hogy hú papja leszek Istennek, fogadom, hogy hú papja leszek egyházam-

nak, fogadom, hogy hű lelki atyja leszek híveimnek, kiknek lelki élete gondozására ide rendelt a sors”, s hívei sokasága lelkében utána mondotta a saját fogadalmát.

Mise után az örmény plébánia helyiségében az egyháztanács és hívek, a város és hívek, a város és különféle egyesületek tisztelegését fogadta az új plébános, mely tisztelegések előtt dr. Fejér Gerő gyulafehérvári székesegyházi kanonok üdvözölte őt meleg szavakkal. Az új plébános meghatva mondott köszönetet az őszinte, meleg szívekből jövő szeretetért és bizalomért.

Beiktatása utáni esztendőben Vákár Józsefnek is köszönhetően új harangokkal gazdagodott a gyergyószentmiklósi örmény templom. Az 1929. május 20-i harangszentelési ünnepségről a következőket olvashatjuk a Gyergyói Újságban: „...Már a kora délelőtti órákban nagy csoportok siettek az ünnepség színhelyére, az örm. templom (udvarára B.K.J.) kerítésébe, hol díszes szőnyeggel leterített tágas emelvényen elhelyezve találtak a virág – girlandokkal övezett új harangokat, melyeket a gyergyószentmiklósi Közbirtokosság és özv. Mélik Istvánné úrasznonyának 50-50 ezer lejt kitevő nemes áldozatkészségéből, valamint egyesek szíves adakozásából a jó nevű Kauntz Frigyes szebeni harangöntő cégtől szerzett be a hitközség.

Az ünnepi szertartás megkezdése előtt már fejlődtek a különböző kulturális és hitbuzgalmi egyesületek, a Zárda, Árvaház és katolikus nevelő intézetek képviselője, a Tűzoltó Testület fegyvelmezett dísz szakasza, élén E. Deér Kálmán főparancsnokkal, az Iparos Dalkör lelkes csoportja Novák Béla elnökkel. Ott láttuk városunk agilis polgármesterét, dr. Benke Antalt, az intelligencia tekintélyes szép számát, az érdekelt buzgó hívek seregét és a szíves érdeklődők szín-pompás festői tömegét.

Pontban fél 11 órakor, midőn a papság megjelent az emelvényen a közszeretben álló infulás főpap, Szabó György apát-főesperessel, Sipos Sándor szárhegyi plébános, P. Kristó Modeszt házfőnök, Petres Kálmán zárda-igazgató és Vákár József örmény plébános kíséretével, fölhangzott az Iparos Dalkör hatásos éneke, mely Bálint Ákos kiváló karnagy dirigálása mellett méltó keretet adott a szentelési szertartásnak.

A további szerepet a papság vette át a messzi csengő hangon végezte az előírt zsolnárokat, melyeknek befejeztével a fungens főpap körülszentelve a harangokat, a legnagyobb hitközség áldott emlékü lelkipásztora nevével: Szent Joachim, a középsőt Szent Matild, a kisebbet: Világosító Szent Gergely tiszteletére avatta fel.

A magasztos szentelési szertartás jelentőségét és a hívek örömet Vákár József helyi plébános apostrofálta történelmi reflexiókkal átszőtt beszédében. A hitközség hátláját tolmácsolta a kegyes adakozóknak, rámutatva a harangok rendeltetésére, melyek a magasból közvetítik az Úr üzeneteit a lelkek mélységeihez, hogy éber lelkiismeretben, öntudatos hitéletben és megértő békét szolgáló összetörekvésben egyesítsék, s emeljék az emberek szívét.

Az érdeklődéssel fogadott alkalmi beszédet az Iparos Dalkör lendületes éneke követte. Majd a szépen díszített templomba vonult a közönség, hol kezdetét vette a hálaadó istentisztelet, mely alatt az Egyházi Dalkör gyönyörű közreműködéssel szerzett kimagasló élvezetet a zsúfolásig szorongó sokaságnak.

Evangélium után Sipos Sándor szárhegyi plébános lépett a szöszékre és a radikális katholicizmusról tartott remek szentbeszédével ragadta magával a hallgatóságot. Szavainak nyomán mintha a pünkösdi Lélek áradt volna ki. Könny csillogott a szemekben, s minden jelenvolt mélyen átérezte, hogy a

szabados korszellem független moráljával szemben a gyökeres hithűség fallanszába kell tömörülni.

A meghatottság halk moraja hullámozott végig a templomon, midőn a szent mise Úrfelmutatásakor megszólalt a Joachim harang! Érzelmesen meleg, méla kongásával mintha csak beröppentette volna az áhítatos lelkekbe a korán elköltözöttnek esdő kérését: „Emberek, imádjátok, emberek, szeressétek, emberek, kövessétek a Szeretet Istenét!”

Fenséges volt a harangszentelési ünnep minden mozzanata.

Felejthetetlenül lélekemelő az Énekkarok művészi közreműködése, a kiváló ízléssel díszített oltárok, drága perzsákkal ékesített templomfalak, a meggypiros színű köpenyben gyertyát fogó örmény ifjúságnak díszőrsége, az ünnepi orgonaszó, a hívek hálaadó Te Deuma és közlekesült Pápai himnusza.

S midőn mindezekről teljes elismeréssel megemlékezve, legszebb emlékeink közé soroljuk e szentelési ünnepségen szerzett impresszióinkat, óhajunk csak az lehet, hogy az Úrnak ez újabb hírnökei a „G” moll-ban kellemsen összecsengő harangok, borult és derült időben egyaránt érzékeny lelkekhez szóljanak!”¹

Vákár József részt vállalt a gyergyószentmiklósi közművelődés alakításában, a dalárda szervezésében, főleg pedig az ifjúság nevelésében. A művelődési élethez való kötődése, az ifjúság erkölcsi életének az alakítását felvállaló elhivatottsága mindennapi tevékenységének és vasárnapi prédikációinak a részei voltak. Ez az elhivatottság tükröződik a Gyergyói Lapokban megjelent írásában is, melynek tartalma a következő: „Zsendülő természet, ébredő rügyek, melegebb légáram jelzik a bontakozó új élet fakadását.

Tavaszi és élet közel eső valóságok, mert a tavaszban kifejlő élet, az életben duzzadó erők működnek.

¹ Gyergyói Újság 1929.május 26.

Az emberi élet tavaszát a fiatalság reprezentálja. Szépséget, erőt örömet és reményt hordoz az ifjúság! Ó a szülők gyönyörűsége, a társadalom reménye, a közeljövő serkenő vetése.

Nem lehet közönyös senki aziránt, hogy mit lát, mit hall, milyen benyomásokat és tapasztalatokat szerez az életről, milyen szeltemben, érületben, világnézetben fejlődik és izmosodik a fiatalság!

Már a klasszikus ókor hirdette az elvet: nagy tisztelet övezze a gyermeket, ifjút, kiből a nép és társadalom fenntartó gerince és oszlopa lesz.

Mennyivel inkább kell értékelnünk, s magunkévá tennünk ezen elvet ma, midőn a modern idők sodró árja tömegeket mozgósít romboló eszmék szolgálatára. (Kiemelések tőlem B.K.J.)

Résen kell állanunk, nehogy megközelítse ifjúságunk lelkét az az irány, mely nem érez felelősséget és vak dölyfösséggel támad a tekintély ellen, mely nem ismer tiszteletet és kegyetlen szítkokkal húzza le az eget, mely nem tűri a fegyelmet és fékezetlen indulattal emel kezét jóakarójára, sőt életadójára, mely nem törődik lelkiismerettel és kártokozó szándékkal gázol bele a más vagyonába, mely előtt semmi sem szent, erkölcsös, kegyeletre kötelező és becsülésre méltó. s meggyalázza emberi méltóságát, hitét, vallását, Istenét, árnyat borít saját népe dicső múltjára. megkeseríti amúgy is nehéz, gondterhes jelenét és sivárrá teszi a jobb jövőbe vetett bizodalmt s reményét.

Ismeretes ez az irány, mely telítve van rombolással, békebontással, izig-vérig telve a lelket, testet, jólétet, egészséges fejlődést és haladást felforgató pusztítás garázdálkodásával!

Ez nem volt és soha nem lehet a mi irányunk.

A mi világunk a kereszténységnek megdönthetetlenül szilárd alapján épült, s azon

isteni erőben gyökerezik, mely a népeknek igazi civilizációt, a kultúrának világszerte lendületet, a művészetnek ihletet, a költészetnek szárnyalást, a tudománynak fejlődést, az emberiségnek éltető igazságokat, megvesztegethetetlen lelkiismeretet, felemelő erkölcsöt, áldozatos szeretetet, lelki nemességet, boldogító családi otthont, eszmények után igazodó, törvénytisztelő, munkaszerető, öntudatos, bátor, hiű, tiszta lelkű, jellemes ifjú nemzedékeket adott.

A kereszténység valláserkölcsei forrásaiból kell erősíteni, táplálni az ifjúságot, az élőszo és nyomtatott betű hatalmával, a jó példa vonzó és megnyerő erejével, az iránta kötelező tisztelet és tettekben igazolt szeretet minden segítő és nevelő eszközével.

Ez úton szolgáljuk érdekeiket s mozdítjuk elő boldogulásukat. Vele együtt a magunkét is! A boldogulás, jólét kérdése nem csupán szociális, gazdasági, pénzügyi, kulturális és politikai ügy, hanem az egésznek együttese, melyben elsőrendű helyet követel az etika, a legnemesebb értelemben vett erkölcs, mely valamennyinek mozgatója, irányítója, lelke és célravezetője.

Erkölc nélkül nincs jogtisztélet és osztóigazság, nincs megbízhatóság és méltányosság, nincs rend és törvényesség, nincs belátás és önzetlenség, nincs becsület és karakter, nincs sem kielégítő közjólét, sem megnyugtató egyéni boldogulás.

Az erkölcs pedig a vallás szülötte, a válásé, mely az ember életében a legáldottabb tényező. Övé az igazi boldogság első szava, s övé a megnyugvó szív utolsó dobbanása!

A valláserkölc tiszta levegőjében, tavaszi verőfényben, egészséges szellemében, készséges gyakorlatában és erőteljes világnézetében kell élnie az ifjúságnak, így tényleg lesz jó gyümölcs a virágos magyar Fán, lesz áldás a székely jövő reménydús vetésén.”²

² Gyergyói Lapok. 1934. április 14.

Vákár József több mint harminc éven keresztül vezette a gyergyószentmiklósi plébániát, az örmény közösséget sikerült összetartania. Nevéhez kötődik a Domus Historia megírása, vagy végleges formába öntése. Pontos feljegyzései, részrehabilitálás nélküli megállapításai az örmény Domus Historiát a gyergyói örmény közösség múltjának egyik leghitelesebb forrásává tették.

1960. október 4-én, 71. életében hunyt el, szülei sírjában nyugszik Gyergyószentmiklóson, az örmény temetőben.

Főbb munkái: *A gyergyószentmiklósi latin és örmény szertartású római katolikus templomok története*. Kolozsvár, 1940. – *A csíkszépvízi örmény plébánia története*. Gyergyószentmiklós, 1941. K. D.

Folytatjuk

Genocídiumi koszorúzás

2013. április 24-én a pesti Duna-parti örmény genocídiumi kökeresztmél koszorúzott többek között a Fővárosi Örmény Önkormányzat és az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület nevében dr. Issekutz Sarolta, Zakariás Antal Dirán és Heim Pál (Fotó: Kabdebó János)

Sokat vártuk, de megérte

Május 26-án került sor – halasztások után – *Benkő Dóra Rózsa* első éves népi énekes felléptére az Örmény Katolikus Templomban, a Zeneagapén. Egy törekeny fiatalasszony lépett az oltár elé, majd Szongoth Gáborné fel-leghitelesebb forrásává tették.

1960. október 4-én, 71. életében hunyt el, szülei sírjában nyugszik Gyergyószentmiklóson, az örmény temetőben.

Szépén csengő, erőteljes, tiszta szoprán hangja betöltötte az örmény katolikus templomot és könnyeket csalt mindenki szemébe. Istenáldotta tehetség, még sokat fogunk hallani Róla.

Köszönjük, hogy egy újabb fiatal, erdélyi örmény gyökerű (Zakariás család) művészpálcát ismerhettünk meg. Kár, hogy nem voltunk többen, sajnálhatják az otthon maradottak.

Reméljük, még sokszor fogjuk hallani. Mi szeretettel várjuk.

Elhangzott dalok:

Tavaszköszöntő (moldvai népdalok)

Mondd meg nekem cserebogár...

Tavaszi szél utat szárazított...

Pünkösdi ünnepe (soproni pünkösdi és csíksomlyói búcsús ének):

A pünkösdek jeles napja...

Itt van Anyánk, Mária...

Szentiváni énekek (Felvidékről):

Jelenti magát Jézus...

Szent Iván napjának előestéjén, június 23-án a lányok tüzet gyújtottak szalmából a falu szélén. A tűzhöz kimentek a legények, asszonyok és a gyerekek is. Amikor a tűz lángra lobbant, a lányok ezt a dalt kezdték énekelni. Szövege az esztendő három nagy keresztény ünnepét sorolja fel a hozzájuk kapcsolódó természeti jelenségekkel. Dallamának eredete középkori.

Vetekedik velem háromféle virág...

Az előző dalt követte a virágok vetéledéséről szóló ének. Éneklés közben a lányok és asszonyok a szövegben említett virágokat – mikor a nevüket kimondták – a tűzbe dobták (búzavirág, szőlővirág, róza).

Mária mennybemenetelének ünnepe

(moldvai népdalok)

Ó, áldott Szűzanya...

Szentséges Szűz Mária...

Szent István király ünnepe (moldvai népdalok)

Hol vagytok magyarok...

Ó, Szent István dicsértessél...

Adventet, karácsonyt jelképesen megjelentető ének (Csík megye)

Szép violácska...

I. S.

Világosító Szent Gergely ünnepe 2013-ban

Szamosújváron június 15-én, szombaton 11 órakor lesz az Örmény Katolikus Székesegyházban, utána szeretetvendégség a parókiaián.

Budapesten június 16-án, vasárnap du. 16.30 órakor az Örmény Katolikus Templomban (Bp. XI. Orly u. 6.), a misén közreműködik az Imperatrix énekegyüttes, 15 órától múzeumlátogatás, a szentmise után agapé a plébánia közösségi termében.

Az Örmény Katolikus Plébánia hírlevele

Pünkösöd ünnepe az apostoli igehirdetés kezdete. A feltámadás örömhírét ettől kezdve hirdetik az egész földkerekségen. Közösségünk szeretné megélni és megmutatni ezt az örömhírt.

Szép ünnepünk volt április 28-án a genocídium ünneplése, amelyen jelen volt Avedik atya, az örmény katolikus pátriárka titkára. Örömmel az is el kell mondanunk, hogy látogatásának költsége, csak a szállást kellett megfizetni, 13.000 Ft volt. Most még az egyházmegyétől megkaptuk az összeget, de jelezték, hogy jó lenne, ha magunk tudnánk állni a vendéglátás költségeit. Remélem, hogy Világosító szent Gergely ünneplése, június 16-án, aki templomunk egyik védőszentje, hasonlóan tele templommal történhet. Ugyanakkor fontos lenne megtalálni annak módját, hogyan tudnánk a fiatal nemzedéket megszólítani, meghívni a közösség életébe.

A plébánia nyári programjai, miserendje:

június 16. 16.30 Világosító Szent Gergely ünneplése; **június 23.** 16.30 szentmise
július 7. 16.30 szentmise; **július 21.** 16.30 szentmise
augusztus 4. 16.30 szentmise; **augusztus 18.** 16.30 szentmise
szeptember 1. 16.30 szentmise; *Fülöp Ákos lelkész*

Tisztelt magyarörmény közösség!

Magyarország egyetlen örmény katolikus temploma az örmény katolikus liturgia ápolója és székháza azoknak az örmény egyházi és világi kultúrát bemutató gyönyörű tárgyaknak, könyveknek a birtokosa, amelyek az örménység hazai jelenlétét testesítik meg és reprezentálják.

A páratlan lelki, szellemi és ház-vagyont Kádár Dániel apátplébánosunk 40 évvel ezelőtt teremtette meg számunkra és ránk, a hívekre bízta ennek gondozását és megőrzését.

Híveink biztosan érzik, hogy ezeknek az értékeknek a megőrzésében közre kell működjének és a fenntartáshoz adományaikkal úgy tudnak közreműködni, ha adományaikat a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség OTP 11707024-20005210 számlájára juttatják el és jelenlétükkel a vasárnapi szentmiséken, a páratlanul szép liturgián is részt vesznek.

Gondnokság

Szomorújelentés

Szomorú szívvel, de a feltámadás reményében értesítjük mindazokat, akik ismerték és szerették, hogy

Takács Lajosné, csikbánfalvi Keresztes Gabriella
szeretettel gazdag, de nehéz próbákkal megterhelt életének 92. évében, 2013. május 5-én, e mulandó világból csendesen átment Isten örök országába.

Temetése a Farkasréti temetőben 2013. május 28-án 12,45 órakor megtörtént a római katolikus egyház szertartása szerint.

Hálaadással emlékeztünk életére a Városmajori Jézus Szíve Templomban (Csaba utca) 2013. május 28-án 14,30 órakor kezdődő gyászmisén. *Szerettei*

Szomorú szívvel vesszük tudomásul, hogy

Jakabné Gopcsa Aranka
2012. augusztus 22-én, életének 85. évében hosszas betegség után eltávozott körünk-ből. A kelenföldi Szent Gellért templom urnatemetőjében helyezték örök nyugalomba.

Emléüket kegyelettel megőrizzük!

Barangolás Bácskában, Bánságban és az Al-Duna vidékein

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület programja – 2013

Útvonal: Budapest – Kiskunhalas – Tompa – Szabadka – Palics – Csóka – Fekete-tó – Tóthfalu – Törökbecse – Aracs – Zenta – Tóthfalu – Elemér – Nagybecskerek – Újvidék – Pétervárad – Székelykeve – Pancsova – Nándorfehérvár – Zimony – Székelykeve – Szendrő – Galambóc – Donji Milanovac – Kis és Nagy Kazán-szoros – Vaskapu – Orsova – Dunaorbágy – Dunatölgyes – Herkulesfürdő – Zsilvásárhely – Novaci – Petrozsény – Csernakeresztúr – Déva – Marosillye – Máriaradna – Ópálos – Arad – Nagylak – Makó – Szeged – Budapest

Időtartam: 8 nap (2013. augusztus 4–11.)

Autóbuszos útvonalhossz: kb. 2000 km

Ellátás: félpanziós (reggeli és estebéd)

Szükséges felszerelés: nyári túraruhatás, sportcipő, elemlámpa, fürdőruha

Vezetés: a csoportot Gyuri bácsi vezeti az utazás kezdetétől annak végéig

Részvételi díj: 76 000 Ft/fő – ifjúsági kedvezmény 18 éves kor alatt 16 000 Ft/fő

Az ár tartalmazza a vezetést, szállást, fél-

panzió, belépők, borkóstoló, művészi produkciók árát, kivéve a buszköltséget.

Buszköltség: (ami a foglalót is jelenti) 20 000 Ft/fő, minimum 30 résztvevő esetén. A bejárt helyek hangulatát tájba illő zenével, felolvasásokkal és a népköltészet remekeivel idézzük fel.

A főbb események és a részletes program az áprilisi számunkban!

Mária a gyermek Jézussal

Klkon Edit zongoraművésznő elgondolása alapján érvényes építési engedélyt kapott az Immaculata Alapítvány a Köztéri Szobrok Emeleséért egy 3,63 méteres bronz szobor felállítására a budai vár Dunára néző középkori pillérére. A szobor *Mátyássy László* csodálatos műve: Mária a gyermek Jézussal. A megvalósítást segíti elsősorban az örmény származású *Dávid Katalin* művészettörténész, mariologus és *Erdélyi Zsuzsanna*, hazánk másik nagy asszonya, néprajztudós, folklorista. A megvalósítást támogatják egykori köztársasági elnökeink, a várkerület polgármestere, a vári építkezések kormánybiztosa és számos neves és névtelen adakozó.

Kérünk mindenkit, különösen magyarörmény testvéreinket, támogassák e szép kezdeményezést, hogy reményeink szerint ez év őszén már valóban álljon a szobor a vár fokán: Mária a gyermek Jézussal!

Technikai adataink: adószám: 18264753-2-43,
banksz.sz.: 12011265-00175632-00100009 (Raiffeisen Bank)

e-mail: mariaszobor@gmail.com

kuratóriumi elnök: Klkon Edit

Kérjük az adományozókat, hogy címüket, adószámukat közöljék, mert az alapítvány csak így tudja kiállítani a megfelelő igazolásokat!

Immaculata Alapítvány

A felhívásról bővebben a füzetek márciusi számában

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)
(féléfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),
és a Budapest Főváros XI. kerületi Újbuda Örmény Önkormányzat

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia-Print Kft.